dokunulmaz olan hiçbir şey yoktur, her şey söylenebilir

raoul vaneigem

ifade özgürlüğü üzerine düşünceler

DOST

yasa siyasa

Bu dizi Cemal Bâli Akal'ın yönetiminde
Dost Kitabevi Yayınları için hazırlanmaktadır.

1) MODERN DÜŞÜNCENİN DOĞUŞU, Cemal Bâli Akal
2) İKTİDARIN ÜÇ YÜZÜ, Cemal Bâli Akal
3) HUKUK ÖZGÜRLÜK VE AHLAK, H. L. A. Hart
4) DEVLET KURAMI, Der.: Cemal Bâli Akal
5) SİYASİ İLAHİYAT, Carl Schmitt
6) NE HUKUK NE DE AHLAK, Turgut Tarhanlı
7) İNSANSIZ YÖNETİM, Turgut Tarhanlı
8) REFAH DEVLETİNİN KRİZİ, Pierre Rosanvallon
9) ÖZGÜRLÜĞÜN GELECEĞİ YOKTUR, Cemal Bâli Akal
10) VAROLMA DİRENCİ VE ÖZERKLİK, Cemal Bâli Akal
11) PARLAMENTER DEMOKRASİNİN KRİZİ, Carl Schmitt
12) LİBERALLER VE CEMAATÇİLER, Der.: A. Berten, P. da Silveira, H. Pourtois
13) TUTUNAMAYANLAR VE HUKUK, Şebnem Gökçeoğlu Balcı
14) HAKLARI CİDDİYE ALMAK, Ronald Dworkin
15) HOMO JURIDICUS, Alain Supiot
16) SPINOZA. DÜNYA SEVGİSİ, Diego Tatián
17) SOSYOLOJİK YÖNTEMİN KURALLARI, Émile Durkheim
18) SPINOZA, Solmaz Zelyüt
19) MACHIAVELLI, MAKYAVELİZM VE MODERNİTE, Haz.: Cemal Bâli Akal
20) GEÇMİŞE İLİŞKİN SUÇ VE BUGÜNKÜ HUKUK, Bernhard Schlink
21) GÜNCEL MÜDAHALELER, Der.: Eylem Canaslan, Cemal Bâli Akal
22) DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE HOŞGÖRÜ, Gérard Duprat
23) DİL VE BÜYÜ. LÉVI-STRAUSS ÜZERİNE ON BİR DENEME, Ahmet Güngören
24) HUKUK YA DA KUKLA TİYATROSU, Cemal Bâli Akal
25) TARİH VE TEMSİL, Türker Armaner
26) EDEBİYAT, HUKUK VE SAİR TUHAFLIKLAR, Cemal Bâli Akal & Yalçın Tosun
27) HANNAH ARENDT VE İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR, Hüseyin Günal
28) HUKUK KOMEDYASI: EDEBİYAT VE HUKUK YAZILARI, Faruk Turinay
29) HUKUK NEDİR? Cemal Bâli Akal
30) DERSLER, Francisco de Vitoria
31) SPINOZA. BİR BAŞLANGIÇ, Diego Tatián
32) GEÇMİŞLE YÜZLEŞME VE CEZA ADALETİ, Ozan Erözden
33) MODERNİTENİN SONUNDA *YENİDEN VITORIA*'YLA, Cansu Muratoğlu, Cemal Bâli Akal

BENEDICTUS SPINOZA'NIN TOPLU ESERLERİ

1) MEKTUPLAR
2) DESCARTES FELSEFESİNİN İLKELERİ VE METAFİZİK DÜŞÜNCELER
3) ANLAMA YETİSİNİN DÜZELTİLMESİ ÜZERİNE İNCELEME
4) KISA İNCELEME
5) ETİKA
6) TEOLOJİK-POLİTİK İNCELEME
7) POLİTİK İNCELEME

Dokunulmaz Olan Hiçbir Şey Yoktur, Her Şey Söylenebilir

İfade Özgürlüğü Üzerine Düşünceler

Raoul Vaneigem

Gençler İçin Hayat Bilgisi ve *Dinin* İnsanlıkdışılığına *Dair* adlı kitapları daha önce Türkçeye çevrilen Belçikalı yazar Raoul Vaneigem, başlıca kuramcılarından olduğu Enternasyonal Sitüasyonizm'den uzaklaştıktan sonra, özgürce kendiliğinden düzenlenen bir sosyallik fikrini işlediği kitaplar yazdı. Bunların arasında "*Hazlar Kitabı*", "*Hristiyanlığa Direnme, Başlangıcından XVIII. Yüzyıla Hereziler*", "*Hereziler*", "*Sonsuzca Arzulayan Bizler*", "*İnsani Varlığın Haklar Bildirgesi. İnsan Haklarının Aşılması Olarak Hayatın Hakimiyeti*", "*Şövalye, Hanım, Şeytan ve Ölüm*" de vardır.

D

İrem Selin Nacar

C.C.F. de la Sorbonne'da Fransızca eğitimi aldı. İngilizce ve Fransızcadan çeviriler yapıyor. Halen Galatasaray Üniversitesi'nde hukuk eğitimine devam ediyor.

Vaneigem, Raoul
Dokunulmaz Olan Hiçbir Şey Yoktur, Her Şey Söylenebilir: *İfade Özgürlüğü Üzerine Düşünceler*
ISBN 978-975-298-595-7 / Türkçesi; İrem Selin Nacar / Dost Kitabevi Yayınları
Ocak 2018, Ankara, 85 sayfa
Hukuk-İnsan Hakları

DOKUNULMAZ OLAN HİÇBİR ŞEY YOKTUR, HER ŞEY SÖYLENEBİLİR

İfade Özgürlüğü Üzerine Düşünceler

Raoul Vaneigem

DOST
kitabevi

ISBN 978-975-298-595-7

Rien n'est sacré, tout peut se dire:
Réflexions sur la liberté d'expression
RAOUL VANEIGEM

© Éditions La Découverte, Paris, 2003, 2015

Bu kitabın Türkçe hakları
Dost Kitabevi Yayınları'na aittir
Birinci Baskı, Ocak 2018, Ankara

Fransızcadan çeviren, İrem Selin Nacar

Yayına hazırlayan, Cemal Bâli Akal

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican

Baskı, Pelin Ofset Ltd. Şti.
Sertifika No: 16157
İvedik Organize Sanayi Bölgesi, Matbaacılar Sitesi
1514. Sokak No: 28-30, Yenimahalle / Ankara
Tel: (0312) 395 25 80-81 • Fax: (0312) 395 25 84

Erdal Akalın - Dost Kitabevi
Sertifika No: 12386
Paris Caddesi No: 76/7 Kavaklıdere 06680, Ankara
Tel: (0312) 435 93 70 • Fax: (0312) 435 79 02
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme de participation à la publication, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Turquie et de l'Institut d'Etudes Françaises d'Istanbul.

Çeviriye ve yayına katkı programı çerçevesinde yayımlanan bu yapıt, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'deki Fransa Büyükelçiliği'nin ve İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

İçindekiler

Türkçe Baskı İçin Önsöz: Yaşam Öldürmeyen Bir Savaştır 11

1 *Hangi özgürlük?* 15
2 *Herkes kendini ifade etme ve düşüncelerini özgürce yayma hakkına sahiptir* 19
3 *Düşünce neden suç olmamalı?* 25
4 *İfade özgürlüğü, herkesin, insani ayrıcalıkların saldırı ya da tehdide maruz kaldığı her yerde müdahalede bulunma ve araştırma yapma hakkına sahip olduğu anlamına gelir* 35
5 *Cinayete çağrının, zalimliklere tanıklık etmenin, iftiranın, hakaretin ve pornografinin kaynağında ifade özgürlüğü mü vardır?* 49
6 *İfade özgürlüğü ve çocukların korunması* 63
7 *İfade özgürlüğünü insan hakları üzerinden temellendirmek* 71

Sonsöz: İfade Özgürlüğünü Sınırlamak Saçmalıktır (Cemal Bâli Akal) 77

"Söylediğinize katılmıyorum ama onu özgürce söyleyebilmeniz için savaşırım."

VOLTAIRE

Türkçe Baskı İçin Önsöz: Yaşam Öldürmeyen Bir Savaştır

Özgürlük, yaşamın haykırışıdır. Her yerde yasaklanmış, bastırılmış, dışlanmış ancak sürekli olarak yeniden canlanmaya devam etmiştir. Ne kadar yobaz, ne kadar öldürücü olursa olsun hiçbir çağ, bireylerin ve halkların ataletine gömülmüş sandığımız özgürleşme iradesini harekete geçirerek onu sarsacak olan şimşeklerden kaçamamıştır. Tiranlık, insanların yeryüzünün ve insanın doğasını talan ederek kendi aleyhlerine şekillendirdikleri bir tarihin ağırlığını barındırır.

Tiranlık, birkaç binyıl önce ortaya çıkan sömürü ekonomisine dayalı bir sistemin yeniden üretiminden başka şey değildir. Bugün halen mevcut olan toplumsal hiyerarşi ve her biri istismara elverişli konumdaki kadın ile doğayı aynı ölçüde hor görerek ezmeyi sürdüren ataerkil rejim, ilk şehir devletlerinin doğuşuna dayanır.

İktidar arzusu, bu kendi istemlerini diğerlerine dayatma ihtiyacı, hayvan doğasından kaynaklanır. Av ve avcı olmak hayvanlarda *doğal* bir davranış biçimine işaret eder. Buna karşılık, kadın ve

erkek bakımından bu davranış, insan gibi davranmayı engelleyen hastalıklı bir sapma, bir deformasyon, din ve ideolojilerin, meleksi bir görünüm altında beliren ve hiçbir hayvanda eşine rastlanmayan bir barbarlık, yırtıcılık karşısında hayrete düşerek, tinselleştirmeye giriştikleri şu hayvansı döneme doğru bir gerilemedir.

Her mekanizma tutukluk yapar, takılır, bozulur. Geçmişin sarsılmaz ve ebedi gözüyle bakılan değerlerinin aşındığına ve çöktüğüne tanık olmuyor muyuz? Ataerkillik –erkeğin tartışmasız iktidarı– başkaldıran kadının darbeleri altında yalpalıyor. Çocuk, söz hakkına sahip çıkıyor. Tüketimcilik bir pazar hazcılığını teşvik etmekte ve satın alınan bir refahın çekiciliklerini allayıp pullamakta hiç güçlük çekmezken, yeni bir düşünce gelişiyor: gerçek anlamda yaşam, kendi arzularına göre yaşamaktır ve baskının her türü ortadan kaldırılmalıdır. Savaş henüz kazanılmadı, ancak başlatıldı. Gönüllü kulluk –kâr elde etme uğruna yeryüzünü harap eden banka mafyaları ve çok uluslu şirketler başta olmak üzere– diktatörlüklerin en iyi yardımcısı olmaya devam etse de, özgürlük haykırışı hiçbir ceza mekanizmasının kökünü kazımayı başaramayacağı bir yaşama gücünü kendinde barındırır.

Geleneklerin ve zihniyetlerin içine iyice işleyene kadar şunu durmaksızın tekrarlamak gerekir: öldürme, köleleştirme, sömürme, aldatma, ayartma, manipüle etme özgürlüğü diye bir şey yoktur. Yaşama özgürlüğü ticari özgürlükleri hükümsüz kılar.

İnsan olmak, canlılığın anlamını idrak etmekten geçer. Böyle bir söylem karşıt tepkileri de beraberinde getirecektir. Kimileri bunun ıssız bir "çölde bağırıp çağırmak" olduğunu, diğerleri ise bu çölü verimlileştirmeye çalışmaktan zarar gelmeyeceğini düşünür. Aslında, her birimiz bir seçimle karşı karşıyayız.

Umutsuzluğun baskının en iyi müttefiki olduğunu bilerek, ne yobazlığın yeni bir biçimi olan bu acı ve aciz gerçeklik tespitine, ne de doğuracağı planlanmış hayal kırıklıklarıyla aferist stratejilere hizmet edecek bir kaos yaratan umutlara itimat etmek isterim.

Bilincin uykusu kısa bir şekerlemeden başka şey değildir. Kabuslara son verecek bir şafak her zaman sökecektir. Bu bilincin herkeste uyanacağını iddia etmiyorum. Sadece, onun kendimdeki ve evrenin kalanındaki varlığını canlandırmaya çalışmakta ısrar ediyorum.

Aralık 2017

1
Hangi özgürlük?

~Amerikan Anayasasında[1] ifadesini bulan "Özgürlüğün en güçlü kalelerinden biri de basın özgürlüğüdür; despotik yönetimler dışında, asla sınırlandırılamaz" prensibi, günümüzde iki açıdan ele alınmayı hak ediyor:

a) Basın özgürlüğü, tiranlıklara karşı bir silah olagelmiştir ve bugün de öyle olmaya devam etmektedir.

b) Böyle bir özgürlüğün kullanımı, yalnızca korku yoluyla baskılanmış bilincin ve sefalet ile otosansüre mahkûm edilmiş düşüncelerin, paranın gücü ve güçlünün parasının hegemonyası altına alınmasını amaçlayan, kitlelerin manipülasyonu, reklamcılık, propaganda, iletişim, enformasyon ve gerçeğin sunumu alan-

1) Virginia Haklar Beyannamesi (1776).

larındaki teknik gelişmeler tarafından suiistimal edilmiştir. Günümüzde bu ancak daha insancıl bir toplum için verilecek savaşla telafi edilebilir.

Bugün ifade özgürlüğü, serbest ticaretle birlikte malların ve kişilerin serbest dolaşımının bir sonucu olarak, doğumuna kaynak teşkil etmiş olan tüccar ruhunun tehdidi ile karşı karşıyadır. Kâr döngüsü dünyaya hâkim olmaya başladıkça, bir zamanlar ifade özgürlüğünün kapılarını açmış olan, bugün onu kilit altına almaya başladı.

Pasif birer seyirci olarak katıldığımız bu gösteri dünyası bizlere, kendimizinkinden ziyade yönet(m)enlerin ve (bunların) sponsorlarının çıkarlarına hizmet eden çok çeşitli senaryolar sundu.

Bildiklerimiz ise bir sahne arkası hazırlığı mahiyetindedir: Belli bir bakış açısı, ince ya da kaba bir söz oyunu, esas olanı gölgeleme ve manipüle etme sanatı, duygusal darbeyle, acıklı ısrar ve tekrarların etkisi, dedikoduların ve şüphelerin birbirine karıştığı sessiz ve karanlık bölgeler.

Yurttaş her gün maruz bırakıldığı onlarca görsel ve işitsel bilgiyi fark ve ayırt etmeyi, bunların hangi menfaatlere hizmet ettiğini ya da en azından nasıl düzenlendiği, yönetildiği ve çarpıtıldığını öğrenemedikçe, ifade ve düşünce özgürlüğünün gururla öne çıkardığı tiranlıkla mücadele kavramı bir aldatmacadır.

Bunların, düzensiz bir şekilde dahi olsa, bizlere medyatik ambalaj altında aktarıldığını göz ardı edemeyiz. Onları bu ambalajdan arındırmak ve ayrıştırmak gerekir ve bu gerçekleştiği takdirde, kimi halihazırda öyle olan söz konusu tüketim ürünleri hızlı bir şekilde

çöpe dönüşecektir. Zira bu elde ettiklerimiz, ilgi, antipati ya da kayıtsızlığa yol açmak suretiyle, bireysel ve kolektif varlığa hizmet için yönlendirilmeye, yeniden düzenlenmeye ve dönüştürülmeye elverişli değildir.

Sınırsız ifade özgürlüğü bizlere bağışlanan bir şey değil, bugüne dek itaat ödevinin baskısı altında kalmış, öğrenilen bir şeydir. İfade özgürlüğünün iyi ya da kötü değil, ancak ve ancak yetersiz kullanımından söz edilebilir.

Sanal özgürlüklerin saltanatı, bize bunların her şeyden önce tiranlığın bir teminatı olduğunu ve onu ortadan kaldırmak amacıyla ayaklanabileceklere karşı vekil işlevi gördüğünü hatırlatmalıdır. Manon Philippon-Roland'ın "Ey özgürlük, senin adına ne suçlar işleniyor!" sözü, haksız yere eski vahşi reflekslere tanınan özgürlüklerin, arzulama özgürlüğüne göre yaşama arzusunu boğduğu dönemlerde, dikkatleri üzerine çekmeyi hiçbir zaman bu kadar hak etmemiştir.

İşte bu yüzden, en ufak muğlaklıktan dahi kaçınma endişesiyle, insana tüm özgürlükleri tanımak ve insanlık dışı uygulamaları tüm özgürlüklerden yoksun bırakmak isteriz. Her türlü düşünceye gösterilen mutlak hoşgörünün temeli, her türlü barbarlık karşısında mutlak hoşgörüsüzlük olmalıdır.

Her şeyi söyleme, her şeyi yazma, her şeyi düşünme, her şeyi görme ve duyma hakkı; öldürmenin, işkencenin, kötü muamelenin, baskılamanın, zorlamanın, aç bırakmanın, sömürmenin ne bir hak ne de bir özgürlük olabileceği önkoşulundan gelir.

Sözde yağmacılık hakkı, insancıllaşma yolunda insanoğlundaki ve toplumdaki köklerinin kazınması bize kalmış bir saçmalıktır.

2
Herkes kendini ifade etme ve düşüncelerini özgürce yayma hakkına sahiptir

—*İnsan doğasının bir parçası olan merak, bize her şeyi bilme hakkı tanır.* Çoğu insanın özlemini duyduğu sürekli eğitim, tacir zihniyetli uygarlığımızın yağmacı geleneklerinin soruşturmacı ve polisiye uygulamaların rezil topluluğuna dahil ettiği, çocuk olmanın getirdiği şaşkınlığa, o hiçbir şeyi görmezden gelmeme tutkusuna, o doğal ölçüsüzlüğe ve sorgulama iştahına dönüş yapmalıdır.

Bundan böyle, küçük yaştan itibaren, varlıkların ve nesnelerin bilgisinin, ayartma, hükmetme ve yargılamaya aracılık etmek yerine, insanın yaratıcı doğasının ihtiyaçlarına cevap verme ve daha iyi bir yaşam yolunda neyin yardımcı olacağı konusunda sağlıklı bir seçim yapma amacına hizmet ettiği bilinci yerleştirilmelidir.

Yurttaşların, daha iyi yaşama endişesi tarafından yönlendirilen bir bilinçten beslenmek yerine, ölü bilgileri olduğu gibi yalayıp

yutmaya kanalize edilmiş ilkokul çocuğu muamelesi görmeye razı olmaları utanç vericidir.

Bugün ifade özgürlüğü, kendisinin sınırsız kullanımına imkân sağlayacak şartları yaratmaya mecburdur.

—*Hiçbir şey dokunulmaz değildir.* Herkes, her türlü düşünceyi, ideolojiyi, dini, kendi adına ifade etme ve açıkça söyleme hakkına sahiptir.

Hiçbir düşünce, en saçma, en berbat olanlar dahi, kabul edilemez değildir.

Her tür düşünce, söz ya da inanç, eleştiriye, mizaha, alaya, parodiye, karikatüre ve taklide konu edilebilmelidir. 'Sayısız şekilde tekrarlamaya devam edeceğim' diye yazmıştı Georges Bataille, 'saygının sınırları zorlanmadıkça, dünya yaşanabilir bir yer değildir.' Scutenaire ise, 'Yeterince alaya almadığımız şeyler olduğunu' ifade etmişti.

Dokunulmazlaştıran şey öldürür. Nefret hayranlıktan doğar. Putlaştırıldığı takdirde çocuk bir tirana, kadın bir nesneye, yaşam ise gerçeklikten koparılmış bir imgeye dönüşür.

Her kim kendini mesih, peygamber, papa, imam, patrik, haham, papaz ya da bir başka inanç önderi addederse; dogması, inancı, imanı ile alay edilmesi halinde, bu düşüncelere hukuki bir sınırlama getirmeksizin ya da ilgilisini insanlığın sonsuza kadar terk etmiş olduğu engizisyon, şeriat ya da mafya yöntemlerine başvurarak tehdit etmek suretiyle bunların yayılmasını durdurma girişiminde bulunmaksızın, bunu yapanları kâfir ilan edebilir, aforoz edebilir.

~Bir dini inancın reddinin küfür sayılması, insanlık gelişimiyle bağdaşmayan bir dini totalitarizmin kalıntısıdır. Laik bir toplumda, Fransız krallarının torunlarının kutsanmış dokunuşunun[2] günümüzde sahip olacağından pek de fazla bir anlama sahip değildir.

Din, onu takip eden kişi ile kaderini yönetmesi için seçtiği dünya dışı varlık arasındaki kişisel bir ilişkidir. Kişilere önünde eğilinmesi gereken bir inanç ya da siyaset kurumu görünümü altında dayatılması kabul edilemez. İnanma ve inancın gerektirdiği ritüelleri yerine getirme özgürlüğü, bunları aynı inancı paylaşmayanlara dayatma hakkını doğurmaz.

Bir çocuğa, öncesinde onu Yahudi, Hristiyan, İslam, Budist, Hindu, Kelt, Yunan mitolojileri konusunda karşılaştırmalı bir eğitimle aydınlatmaksızın, bir dogmayı dikte etmek onu kandırmaktır.

Her şeyi bilme özgürlüğü, dolu bir beyinle iyi eğitilmiş olanı uzlaştırma konusunda insana tanınmış olan üstünlükten ayrılamaz.

~Tüm düşünceleri hoş görmek, onları kollamak anlamına gelmez. Antidemokratik, zenofobik, ırkçı, revizyonist, kan dökücü görüşlerin özgürce ifade edilmesine imkân vermek, bunların savunucularıyla uyuşmayı, diyalog kurmayı ya da tartışmaya girmek suretiyle onlara umdukları meşruiyeti kazandırmayı kapsamaz. Bu gibi düşüncelerle mücadele, duyarlı ve bunların kökünü her yerden kazımayı amaçlayan bir bilincin gereğidir.

2) *Attouchement des ecrouelles*: Eski zamanlarda Fransız krallarının tek bir dokunuşla sıraca hastalığını iyileştirme konusunda sahip olduğuna inanılan Tanrı vergisi yetenek (ç.n.).

Yaralayıcı bir eleştiri veya suskunlukla ifade edilen reddediş ne kadar haklı olursa olsun, yaşamdan nefret etmekten doğan bir ruh halini olsa olsa küçümsemeyle ele almakla yetinir. İster ölüm partisinin aktif bir yandaşı olsun ister insanlığın karşıtlarına beslediği bin yıllık nefrete demirlenmiş önyargıları tekrarlayıp duran biri, barbarlık taraftarlarına yaklaşmanın tek yolu, rahatsız zırhlarının ve arkaik nevrotik tutumlarının altında hâlâ canlı kalmış olanı gün yüzüne çıkarmaktır.

Tüm bunlar etik bir ödeve değil, insan anlayışının gelişim sürecine dayanır. Popülizm balonunu şişiren ve söndüren şey sözcükler değil, gündelik yaşamı iyileştirmeye yönelik bir politikanın uygulanıp uygulanmadığıdır. Zalimlik söylemini ayrım gözetmeksizin eleştirmek için, yaşayana ayrıcalık kazandırmadan ortak sahalara inmek, ona her zaman, tıpkı cehenneme giden yolun iyi niyet taşlarıyla döşenmiş olması gibi, anlaşılması güç bir cazibe sağlayacaktır.

Konuşma ve düşünme özgürlüğümüz daha az sınırlandıkça, zihinler de daha iyi yaşama arzusuna o denli öncelik verecek ve cömertliğe, dayanışmaya, duygusal ilişkilere açık olmamızı sağlamak suretiyle, yok etmeye, hükmetmeye, zulme ve sömürüye olan eğilimimizi yavaş yavaş ortadan kaldıracaktır.

Yakın zamana kadar kabul, hatta tavsiye edilebilir birçok düşünce, nesilden nesle metruk hale gelmiştir. Moda olan polemiklerin çoğu bir soytarı atışmasının izlerini taşımaktadır.

~*İfade özgürlüğü kelimelere şiirsel değerlerini verme niteliğine sahiptir.* O, meta fetişizmi tarafından teşvik edilen ve kelimelerin içlerinin boşaltılmışlığını vurgulayan, onları kendilerini işleten rant sisteminin dışında değerden ve her ne konuda olursa olsun inan-

dırıcılıktan yoksun bırakan, <kâr sağlayan her şey makbuldür> prensibine dayanan nihilizmle karıştırılamaz. Anlam kaybına etkin biçimde katkı sağlamak, kendi varlığının içini boşaltan finansal totalitarizmin mantığı içinde değil midir zaten?

Her şeyi söyleme özgürlüğü sürekli olarak ona sahip çıkılmadıkça varlığını sürdüremez. Kaotik artışlarıyla onu baskılamakta olan empoze edilmiş fikirlerin pasif bir tüketimine indirgendiği takdirde, kendisini yadsır hale gelecektir.

Sözcüklere günlük yaşamda kendilerine yer bulacakları ve yokluklarında dilin canlılığını kaybedeceği ve laf kalabalığından öte geçemeyeceği bir canlılık kazandırılmadıkça bu özgürlükten söz edilemez.

Bugüne kadar bize hükmetmiş eski sömürü sisteminden kopmak, özünde koşulları ve varlıkların kaderini etkileme gücünü barındıran şiirsel işlevi dile kazandırmaktır.

İfade özgürlüğü, salt özgürlük olarak, insana ait bir özgürlüktür ve bir savunma aracına dönüşmemelidir. O sadece bir farkındalık uyandırma aracı ve bu uyanışın sözcüsü değil, nasıl yaşadığımız ve nasıl yaşamak istediğimizi ifade eden, insanlığa bahşedilmiş bir dildir; dünyayı yaşama biçimimizi ve onu hangi tarzda yaşamaya niyetli olduğumuzu gösterir.

Dili, öznel ve öznelerarası büyü, ihtişam ve şiirsellik ürünü bir unsur değil de, ölü, kısır, ticaret nesnesi ve birbirini ikame eden sözcükler yığını haline getiren ekonominin aksine, ifade özgürlüğü dile yaşam verir. Zira gündelik yaşantının temel pratiği olarak, varlıkları ve nesneleri çeşitlendiren, onları yakınlaştırıp uzaklaştıran,

ancak, onların ortak noktasını oluşturması itibariyle, birbirinden asla koparmayan dilin doğasında yaşama kök salmak vardır.

İfade özgürlüğü, kendisinde barındırdığı canlılık ve etkinlik sayesinde, sözcüklerin (kardeşliği) ve insanların kardeşliği arasında bir uyum yaratmak suretiyle, taklitleri önlediği ve cesaretlerini kırdığı zaman hareket özgürlüğüne ikame edilen bir şey olmaktan çıkacaktır.

3
Düşünce neden suç olmamalı?

–İfade özgürlüğü, insanlık dışı olanı dile getirme özgürlüğünü dahi kendisinde barındıran insani bir değerdir. Irkçı, zenofobik, cinsiyetçi, sadist, kinci, küçümseyici düşünceler de, onları demagojik alçaklığın çalkantılarına göre açıkça ya da gizliden gizliye destekleyen milliyetçi akımlar, dini inanışlar, cemaat ideolojileri ve korporatist zümreler kadar, ifade özgürlüğünden yararlanmalıdır. 1992 tarihli Fransız Gayssot Kanunu gibi onları baskılayan yasal düzenlemeler, sorunun nedenlerine inmeksizin "görünen basit kısmını" hedef alırlar. Kötülükle mücadele etmek ve ona engel olmak yerine onu def etmeye çalışırlar. Eğitimin yerine müeyyideleri ikame ederler. Oysa cezalandırılması gereken sözler değil, eylemsel olanın kendisidir. Kovuşturulması gereken bayağı popülist söylemler değil –aksi halde bunların sinsice etkilemelerini ve kayırmacı, konformist politikaların demagojik beyanlarındaki örtülü varlıklarını da açığa vurmak gerekirdi– barbarlık yanlılarının mallara ve kişilere karşı uyguladığı şiddettir.

Sağduyu bir yandan Hitler'in *Kavgam*'ının, Céline'in *Bir Avuç Zıvır İçin Katliam*'ının, *Siyon Liderlerinin Protokolleri*'nin ya da revizyonist yapıtların yasaklanmasındaki, öte yandan da Tarsuslu Pavlus'da ve Kuran'da kadını ötekileştiren söylemlerin, Aziz Jerôme ve Luther'in antisemit eleştirilerinin, İncil gibi aşağılamalarla dolu bir kitabın, bilginin sıradan konusunu oluşturan şiddetin haz dolu seyrinin, her daim sergilenen reklam aldatmacalarının ve resmi tarih tarafından onaylanmış onca tarihi çarpıtmanın makul bulunmasındaki tutarsızlığı gösterir. Unutmamak gerekir ki, sansür bir kez uygulanmaya başladı mı sınır tanımaz, zira etik arınma kınadığı ahlaki bozulmadan beslenir.

~Akılsızlık ve alçaklıkla savaşmak, cesaretlerini kırmak, bunların kendilerini ifade etmesini yasaklama yoluyla gerçekleştirilemez: hoşa gitmeyen bir olguyu eleştirmenin en iyi yolu, onu değiştirecek bir ortam yaratmaktır. Akılsızlık, alçaklık ve kirli düşünce, yaralı bir alınganlığın cerahatidir. Bu cerahatin atılışına engel olmak, yarayı iyileştirmek amacıyla kaynağını teşhis etmek yerine onu kızıştırmaktır. Eğer bir anomalinin sosyal dokuyu zehirlemesini istemiyorsak, onu olduğu gibi tanımlamamız gerekir: bireydeki ve toplumdaki bir sıkıntının belirtisi olarak...

Suçlanması gereken semptom değil; kaşıntının, apsenin, salgının yayılmasına ortam hazırlayan koşulların kökünü kazımak konusundaki gayretsizliğimizdir. Alçaklığın üstesinden gelme takıntısı, daha iyi, diğer bir deyişle daha insani, yaşama arzusu ile desteklenmelidir.

~Konuşma özgürlüğünün, zulüm çağları boyunca yozlaşmaya maruz kalmış ve insanoğlunun bedeninde ve bilincinde gizlenmiş olanın, iyisiyle ve daha ziyade kötüsüyle ifade edilmesini sağlamaktan başka

bir işlevi yoktur. Nedenlerini desteklediği bencil bir tutumu daha da köklendireceği gerekçesiyle, herhangi bir alçaklığı kelimelere dökmekten kaçınılmamalıdır. Günümüzde özgüvensizlik ve başkalarına nefret aşılamaya meyilli ideologların, eski klan, kabile, millet ruhu, ırkçılık, zenofobi, kadın düşmanlığı, pintilik, otoriterlik, sahiplenme ve yağmacılık refleksi ve *olma*nın önüne geçen *-mış gibi görünme* ve sahip olma endişesi depreştikçe, ne denli gülünç düştükleri görülüyor.

Onursuzlukları ve boş nostaljileri içinde, kendilerini damgalayan namus lekesinden cesaret alıyorlar: hiçbir şey budalalığı ondan polemik ve lanetlemeyle hesap sormak kadar destekleyemez. Bu derece kötü şöhretin hor görme ve nefretten başka bir kaynağı yok ise bu, kınayan ve kınanan arasında gizli ve karşılıklı bir çekimin varlığındandır.

~Yasak, ihlale özendirir. Baskılamak, öfke patlamalarına ve hınç kaynaklı sahtekarlıklara yol açar. Akılsızlık ve alçaklığın peşine düşmek, onları daha sinsi ve daha nefret dolu hale getirmekten başka bir yere varmaz. Alçaklığı baskılamak, onu başka bir formda hortlatır; oysa bireysel mutluluğun desteklenmesi, onun kökünü kazıyacaktır.

Düşünceleri cezalandırmanın en kötü yolu, onları suç saymaktır. Suç suçtur ve biz ona hangi sonucu bağlarsak bağlayalım bir düşünce suç değildir. Bir konuşmayı zararlı ya da yaralayıcı olabileceği bahanesiyle yasaklamak, bunun muhataplarını hor görmek ve onları saçma ya da aşağılık olanı ayırt ve reddetme becerisinden yoksun kabul etmektir. Bu esasen, politik ve tüketici kayırmacılık yöntemiyle onları, üstü kapalı bir şekilde, bir rehbere, bir guruya, bir hocaya ihtiyaçları olduğuna ikna etmektir.

Şiddet, aslında izdiham, kalabalık, getto, zulüm, baskılama, karakter zırhı, usanç ve yoksunluk gibi belli başlı şartların ürünüdür. Bir kez doldurulduğu mu, en basit sebep dahi silahı ateşleyebilir: bir futbol maçı, bir bilgisayar oyunu, haksızlığa uğrama duygusu, derin bir korku, güvensizlik hissi, içe doğma, söylenti gibi...

Düşünceler sebep değil bahanedir.

~Kinci düşüncülerin sonunu getiren kendi zehirleridir. Kendilerini ifade etmelerine izin verirseniz, onlara tanıyacağınız özgürlüğün izinde, alışkanlıklar da, aldatıcı bir koruma kalkanının ardına korkakça sığınmak yerine, yasakları ortadan kaldırarak bunların ihlalinin önüne geçecek biçimde, daha insani ve daha akıllıca olana, daha üst bir kavrayışa yöneldikçe, kendi cezalarını kendileri verirler.

Ne kadar hoşa gitmese de, yaşama ilişkin oyunların ortadan kaldıramayacağı sembol yoktur. İslam etkisi altındaki genç bir kıza başını örtmesini yasaklamak saçmadır. Aile tarafından empoze edildiğinden isyana itecektir; dini bir kimliğin ifade biçimi olarak sahiplenildiğinden, bu kızlar aşk ve kadın özgürlüklerini keşfettikçe, onların gözünde, tıpkı Kilise'nin ruhları ve bedenleri baskı altına aldığı yakın bir döneme kadar Hristiyanlık'ın inananlarına zorunlu tuttuğu eşarp ya da vualet gibi sıradan bir süs eşyasına dönüşecektir.

~Hümanizm, uzlaşmazlığı ve hukuki bağnazlığıyla ticari serbestliğe sağlamaktan bıkmadığı teminatları telafi etme iddiasında. Dönemin atmosferinden havaya, ahlaki olarak yanlış görülen bir söylemi, onu ortaya çıkaran sosyal ve psikolojik şartları sorgulamaktansa cezai yaptırıma bağlamaya daha yatkın olan yıllanmış çarpık bir insanseverliğin küf kokusu yayılmakta.

Toplumlarımızın utanç verici riyakarlığı, tüm dünyada kadınların, çocukların, erkeklerin, fauna ve floranın gördüğü kötü muamelenin kaynağındaki para fetişizminin sürdürdüğü dehşetin sıradanlaştırılmasının önüne geçmeksizin, ırkçı, zenofobik, cinsiyetçi, terörist, kinci söylemlere karşı yasalar yapmaktan ibarettir.

Bu durumda söz konusu olan, soyut ve hatta demagojik tedbirlerle, çıkarı üstün tutan, zengin ve fakir gettolarını çoğaltan, eğitimi merkezileştiren, maddi ve manevi fakirleşmeyi hızlandıran, karamsarlık sinizmini körükleyen ve kaybedecek pek çok şeyi olmasına karşın kazanacak hiçbir şeyi olmadığından ölümü bir rahatlama olarak görenlerin nihilizmini vurgulayan, suçu teşvik edici politikalara muafiyet sağlamaktır.

Hoş görülemez bir dil karşısındaki bu sert tutum, *tam tersine*, hasmının yöntemlerinden yararlanır. Aynı şekilde geri kafalılar ve yüzkaraları sürüsünü gütmeye yarayan demagoji kayışlarının örüldüğü hassas bilinç iplerini imal eder. Irkçılık karşıtları çoğunlukla, aşağıladıkları düşmanlarıyla aynı bağnaz zihniyete itaat eder. Her zaman için sorgulayıcılığın sınırında duran heretiklerde olduğu gibi, kendine özgü bir tıkanma, aşağılık düşünce tacirleri ve bunların izini süren bir topluluk yaratır.

Yaşama ve insana gösterilen bağnaz hürmetin karşıt eğilimleri harekete geçirmesi kaçınılmazdır. Yaşamın, kendisini katılaştırarak parçalayan buyruklardan arındıracak bir şiirselliğe ihtiyacı vardır. Durmak bilmeden, bireysel ve kolektif davranışın nerede ve hangi anda barbarlığa dönüşme riski taşıdığını, yaşam oyununun hangi sapmayla ölüm oyununa dönüştüğünü tespit etmek için, doğal duyarlılığın yararlandığı alıcıları arındırmak bize düşer.

Düşmanın kim olduğunu karıştırmamak gerekir: çirkin olan, ne anlama gelirse gelsin, rahatsız edici bir söz değil; bunun, kendisini manipüle eden çıkarların kölesi olmasıdır.

—*İnsana karşı suç işlemek, kendi doğamızı yadsımaktır.* Başkalarına verdiğimiz zarar aslında kendimize verdiğimiz zarardır. Uzun yıllardır insanlar arası alış-verişi vahşi kâr sağlama refleksleri tarafından düzenlenen eşya değiş-tokuşuyla aynı şey saydığımızdan, her yolla desteklenmesi ve mutlak bir üstünlük tanınması gereken her türlü doğal cömertlik uygulamasına köstek oluyoruz.

Duyarlılığa kendini özgürce ifade etme hakkı tanımak, bilinci onunla damıtmanın ve gizlice iltihaplanarak vahşiliğe kaynaklık eden derin yaralardan kaçınmanın en iyi yolu değil midir?

—*Hoş görülmeyenin açığa vurulması, sonuç olarak barbarlığa gizliden gizliye kaçınılmaz ve hatta çelişkili biçimde cazip bir nitelik yükleyen bir acizlik ifadesini de beraberinde getirmeye aşırı eğilimlidir.* Her türlü radikal değişim beklentisinden sıyrılmış bir durumda, her şeyin yalnızca daha kötüye doğru evrildiği inancıyla kızıştırılmış bıkkınlık, en azından bu kasvetli varlığımızı gizlice renklendiren alçaklıklardan, yüz kızartıcı suçlardan, cürümlerden, kötülüklerden zevk almaktan başka bir şey beklemez.

Bu şekilde, en ürkütücü katiller, endişe verici bir baştan çıkarma, hatta ayartma gücünü, kendilerine duyulan nefretin altında ezilirken kullanırlar. Bu şekilde, 11 Eylül saldırılarının haberinin ardından, dev bir kınama dalgasını onun kadar belirgin şekilde hastalıklı sevinçler izledi. Zalimliği, onu kınayanların cephelerine kadar yaymak barbarlığa özgüdür.

Kendi kendini yok eden bir dünyaya çözüm getirmenin yolu, onu kınamak değil, üzerindeki molozlardan arındırmak ve yeni bir medeniyet inşa etmektir.

Utanç verici eski olayların izini kaybetmek istemiyorsak, bunların tekrarlanmasının sonsuza kadar önüne geçecek olan şartları oluşturmadıkça, "hafıza ödevi" kisvesi altında uyandırdıkları cazibeye karşı temkinli olmamız gerekir. Bugün, hatırasının her türlü insanlıkdışı davranışın önüne geçmesi gereken Holokost dehşetinin, Filistin halkını ezen ve kendisini kınamak için yükseltilen her türlü sesi antisemit olmakla suçlayan bir İsrail politikasına karşı teminat işlevi gördüğüne tanıklık etmiyor muyuz?

Burada şüphe duyulan, ne Yahudi halkı tarafından vahşete ödenen utanç verici bedel ne de İsraillilerin barış ve özgürlük içerisinde yaşama hakkıdır. Sorgulanan, popülist bir hükümetin –ki sonuçta ülkenin en insani ve aklı başında kesimi tarafından da itham edilmektedir– korkuyu ve geçmiş acıları kullanarak, milyonlarca kadın ve erkeğin varlığını terör ve terörizmin kanlı ağlarına atan demagojisidir.

~Hiçbir hakikat önünde diz çökülmesini hak etmez. Herkes, kesin gözüyle bakılan ya da bilimsel bir gerçeklik olarak kabul gören şeyleri eleştirme ve onlara karşı çıkma hakkına sahiptir. En akıldışı spekülasyonlar, en saçma iddialar gelecek gerçeklikler tarlasını kendilerince eker ve bir dönemin gerçekliğinin tartışmasız konuma gelmesini engellerler.

En sınır tanımayan kurgu, en arsız yalan dahi tüm olasılıkların alevini yeniden canlandıracak bir yaşam kıvılcımını içinde barındırır. Ayrıksılıkların tomurcuklanması bize yaşamın odağının her

yerde olduğunu ve sonsuz çeşitlilikte seçeneklere kapı açtığını hatırlatır.

~*Güç kullanılarak dayatılan bir hakikat, kendi kendini çürütür.* Ortak bir gerçeklik algısı olmadığından, onu ifade etme ve paylaşma özgürlüğünü, barındırdığı çeşitlilikle birlikte ve özellikle ekonomik zorlamalarla beyinleri işleyerek gerçeğe dair tek ve akılcı vizyon olarak kabul ettirilmeye çalışılan indirgemeci yaklaşımın dışında kabul etmek yerindedir. Reich'ın orgon ya da Benveniste'in suyun hafızası üzerine tezlerini yadsımak, onları laboratuvarlarından kovmakta ve zulmetmekte tereddüt etmeyenlerin bayağılıklarını hiçbir yönden mazur gösteremez.

Zorla dayatılmış bir hakikat, insani bakımdan doğru olmaktan uzaklaşır. Sonsuz ve çürütülemez kabul edilen her düşünce, tanrısallığın ve zorbalığın ağır kokusunu yayar.

Öte yandan, sefil bir suçlunun dahi kendisini savunacak bir avukat isteme hakkı varken, bir ahmaktan, kör bir fanatikten, psikopat bir yalancıdan, söylevleriyle aşikârlığın tapınaklarını ateşe veren bir Herostratus'tan konuşma özgürlüğünü mü esirgeyeceğiz?

Revizyonist eser ve yayımları yasaklamanın pek çok açıdan bir hata olduğu görüşündeyim:

a) Yaşanmışlıkların sayısı ve yadsınamazlığı, herhangi birine, toplama kamplarının varlığı ve ehemmiyetini yadsıyan boş spekülasyonlar karşısındaki eleştirilerini sivriltme imkânı verir. Dayanaksız bu iddialar, ayrıca, aydın inkarcıların mantığını ve böyle bir yersizliğin gerekçelerini sorgulamaya iter. Bunlar,

okuyucuları ve dinleyicileri kendi kendine muhakeme yapma yetisinden yoksun aptallar yerine koymaktır.

b) Kınama, kaybedilmiş bir davanın savunucusunu şehitlik mertebesine yükseltir; hakikatin halesi, kurban edilmeye değer görülen ve ortak itibarsızlık ile desteklenen bir yalanı kolaylıkla taçlandırır.

c) Revizyonizmi cezalandırmak, hiçbir dini kutsamaya ihtiyacı olmayan katledilmiş Yahudilerin tarihi gerçekliğini dokunulmazlaştırdı; ve buna yalnızca, İsrail hükümetinin Filistinlilere karşı yürüttüğü baskılama politikasında ihtiyacı vardı. Norman Finkelstein'ın *Soykırım Endüstrisi* adlı eserinde, bundan çıkardığı tartışmalı sonuçlardan bağımsız olarak, tespit ettiği çıkarcı zihniyet tarafından gerçekleştirilen istismara hizmet etmesi dışında.

d) Aptallıkları ya da rezillikleri zarar görmeksizin dile getirebilme hakkı, onları kendi yanılgılarından kurtaracak bir aşırılığa vardırmaya eğilimlidir.

~Yolundan sapan düşünceler de, en az koşulsuz uyuşmaların şaşmaz çizgisi kadar öğreticidir. O kadar çok yol, vaktiyle, vahşiliğe vardı ki, bunlardan, geçmişte acıklı sonuçlara yol açmış olanları bilmek ve gelecekte aynı sonuçları verebilecek olanları belirlemekte yarar vardır. Hatalı düşüncelerimizin hatırası, aynı zamanda, kabuğunun derinliklerine gömülmüş ve gün ışığına çıkarmayı arzuladığımız bir tarihin anahtarını da elinde tutar.

Öte yandan, can çekişen eski dünyanın, kaçınılmaz yok oluşunun ipuçlarını veren ideolojik geri sıçramalar yaşanmaktadır. Gerçeklik olarak sunduğu bir gösterinin hazırlayıcılarının, hızla çağ dışı kalmaya mahkûm bir tasviri yenilemek için gelenek karşıtlarına

daha fazla ihtiyacı vardır. Medyanın gücü, Herostratus'ları oynayarak, kadın düşmanlığı, tecavüz, çocuk tacizi, nefret, aşağılama, kirletme, orman tahribatı, zorbalık, dinsel bağnazlık ve ölümden yana tavır alarak, yaşamın yeni yönelimlerinin yavaş yavaş terk ettiği yamalı değerler yığınından isim yapmaya teşvik eden her karşı düşünceyi satılmış özgürlüklerinin sancağı altına alır.

Yağmacılık o kadar uzun zamandır kanun, kural ve varlığın bir ölçütü olagelmiştir ki, yavaş, çok yavaş şekilde, insani değerler tarafından topa tutulurken, yaşamın kendisini lağvetmek isteyen hakimiyetine direnmek ve karşı gelmek için, başkaldırma hakkına dayanır. Zorbalık ve barbarlık, özgürlüğü ortadan kaldırmak için özgürce konuşma haklarından yararlanmaya devam etsinler; ama onlara tanıdığımız bu özgürlük adına, onları bu özgürlüğü yok etme kabiliyetinden yoksun bırakacağımız da açıkça anlaşılsın!

Bireylerin ve toplulukların gerici tepkilerine öfkelenmekten çok, bunlardan ders almak gerekir: yaşama ve arzuların saflaştırılmasına sağlamak istediğimiz üstünlük, onlara yönelik tehditlerin yasaklanmasından ziyade, kendi çekim kuvvetleri sayesinde olacaktır.

Zalimliğe karşı verilen savaşta önleyici şiddete başvurma gerekliliği, yaratıcı şiddetin yaşamı sürekli eksiksizleştirme konusundaki girişiminde çuvalladığını gösterir.

Her birimizin, farkında olarak ya da olmayarak yer aldığı, bireysel varlığın yapılandırılması süreci, gündelik tarihin durmaksızın oluşup çözüldüğü çatışmaların ortasında, yaşamsal içgüdülerimize ve bunları kimi zaman kuvvetlendiren kimi zamansa intihar itkisine dönüştüren şartlara gösterdiğimiz canlı ilgiden daha iyi bir güvenceye sahip değildir.

4
İfade özgürlüğü; herkesin, insani ayrıcalıkların saldırı ya da tehdide maruz kaldığı her yerde, müdahalede bulunma ve araştırma yapma hakkına sahip olduğu anlamına gelir

~Zalimliğe, cezalandırılmaksızın varlığını sürdürebilme imkânı sağlayacak sığınak ve koruma sağlanmamalıdır. Bir evin ya da mülkün duvarları, bir ailenin mahremiyeti, bir grup, tarikat ya da korporasyon tarafından çekilmiş setler, bir insanın ya da zümrenin çizdiği sınırlar; kısacası hiçbir şey, zulüm gören masumiyetin çığlıklarını vicdanları harekete geçirmekten ve istediği yardımı elde etmekten alıkoyamaz.

Her bireyin kimsenin davetsiz giremeyeceği gizli bir bahçeye sahip olma hakkının, insan veyahut hayvanların kötü muamele gördüğü ve hatta doğal çevrenin bozulduğu bir ortamla bağdaşması mümkün değildir. Hiçbir şey, yaşamın müdahalesine ve onun kendisini yaralayan ve ona ters düşenden kurtulma arzusuna engel olmamalıdır.

Bireylerin zihinsel mahremiyetine burnumuzu sokmamız gerekmiyor. Ancak fantasmaları, hastalıklı düşünceleri, inançları

ve vahşi tasarıları bir çocuğa, kadına, adama ya da daha insancıl, daha sevgi dolu ve daha şefkatli olma çabasında olan bir topluma zarar verebilecek bir tutumu barındırıyorsa; işte o zaman, insani müdahalenin alçaklığın sığınaklarını, onları gün yüzüne çıkarmak ve köklerini kazımak için aydınlatması mümkündür. İnsanlığın, daha güçlü ve daha kurnaz olanın kanununu ilga etme ve eski yağmacı refleksin sakıncalı hakimiyetini kırma zamanı gelmiştir.

Artık insanlar üzerinde hakimiyet kuran sırlar, bir gerçeği kavrama ve onunla yüzleşmekteki acizliği riyakarca arzulayan küçük entrikalar istemiyoruz.

Kurumsal sır

—Hiçbir sır, ifade özgürlüğünü kamusal menfaat yönünden sınırlayamaz. Bir devlet sırrının ihlal edilmesi değil, ancak devlet sırrının, yurttaşın kendisini ilgilendiren ve bağlayan her şeyi bilme hakkını ihlal etmesi söz konusu olabilir. Kamusal meselelerin yönetiminde yalnızca yurttaşın yararının gözetilmesi gerektiğinden, ondan gizlenecek hiçbir şey yoktur.

İfade özgürlüğü, kabinede ve devlet mercilerinde geçmişte vuku bulmuş olan Belçika hükümetinin kaynak sağladığı Patrice Lumumba suikastı, Fransız yöneticilerin sorumlu tutulduğu Ruanda soykırımı, Milosevic'in yürüttüğü etnik temizlik ve Çeçenistan'ın Rusya'yı yöneten mafyanın darbeleri altında ezilmesi gibi dümenlerin çevrilmesine engel olma gücüne sahiptir.

Kasten sürdürülen bir bulanıklığın yurttaşı dolandırmayı amaçlayan operasyonları desteklemeye devam etmesine göz yummayı neden sürdürelim? Çıkarlarını yalnızca kendisini oluşturanların

yararı doğrultusunda yönetme kararı vermiş bir toplumda, konsorsiyumlar, korporasyonlar ve bunların kazanç sağlamak amacıyla yürüttüğü kampanyalar için kasa işlevi gören mahremiyet sığınaklarına ihtiyaç yoktur.

Res publica[3] ya da devlet işlerinin daha dürüst şekilde yönetilmesinin önünü açmak, kara parayı, rüşveti, uluslararası finansal güçlerin ve bunların bölgesel temsilcilerinin çevirdiği dolapları, art arda gelen hükümetlerin ulusal politika ya da Avrupa politikası adına kusursuz bir oybirliği ile sürdürdüğü suiistimal ve dolandırıcılığı normalleştiren uygulamaları hoş görmeye devam edemeyecek bir yurttaş hareketidir.

~Her durumun, kendine özgü nitelikleri dahilinde ve bundan yurttaşın refahı sağlanabilecek şekilde ele alınması gerekir. Üretim sırrı, arz-talep verimliliği mekanizmalarına hizmet eder. Bu sır, mucidin ismi belirtildi ve ticari faaliyette bulunmasına gerek kalmaksızın onu maddi kaygılardan kurtaracak nitelikte bir ücret kendisine verildi diye masum görülemez. Bir yaratıcının meziyeti, icadının yararlarını herkesin hizmetine sunmak değil midir?

Kamuya sunulmuş bir ürün ya da hizmetin, zararlı ise reddedilebilmesi ya da yararlı veya hoşnut edici ise kabul edilebilmesi için mutlak bir saydamlık göstermesini isteriz.

Tıbbi gizlilik, doktor ve hasta arasındaki hususi ilişkiye ilişkindir. Buna karşılık, bir kamu görevlisi yurttaşları kandırdığını ve onlara kasıtlı olarak yalan söylediğini saklamak için bunu ileri sürdüğü

3) Latince 'kamusal şey, kamunun malı' anlamına gelen terim, siyasi bağlamda sıklıkla 'devlet' karşılığı olarak kullanılır (ç.n.).

takdirde, ketumluk kabul edilebilir olmaktan çıkar. Bu durumda söz konusu olan gizlilik yükümlülüğü değil, sır fetişizmidir.

Gözden uzakta, bireylerin kötü muamele gördüğü tarikat ve cemaat *mabetlerine* daha çok saygı duymanın da hiçbir haklı gerekçesi yoktur. Ne de eczacılık mafyası tarafından finanse edilen, genetik manipülasyon deneylerinin yapıldığı *laboratuvarlara*; işlerin yürütüldüğü, yolsuzlukların hesaba geçirildiği, büyüklü küçüklü suçların öğretildiği *özel ya da kamusal yapılara* ya da *ulusal güvenlik sırlarının* gölgesine sığınan askeri araştırma merkezlerine... Kimden ve nasıl korunuyoruz? Her yurttaşın bu konuda bilgilendirilmeye hakkı vardır.

İnançlı olanlar *günah çıkarmanın gizliliğ*ine de çokça başvurur: papaz ile ona azaplarını açan inanan arasında varılan uzlaşma, bilgilerin gizli tutulmasıyla, Katolik çevrelerin açığa çıkmaları halinde Kiliseye getirecekleri kötü şöhret karşısında sıklıkla ehvenişer muamelesi yaptığı çocuk istismarları gibi insanlık dışı davranışların örtbas edilmesine hizmet ettikçe, hususi karakterini yitirerek *omertanın*, yani mafyanın dayattığı suskunluk yasasının hizmetine girer.

Kısacası, yurttaşın kendi çıkarına dokunabilecek her türlü sırrı meydana çıkarma konusunda temel bir hakkı söz konusudur: *bir* siyasetin, başlıca yönlendiricisi olacak *sırları*; tek tartışmasız saiki dolandırıcılık olan *ticari sırları*; kârlılık kaygısının yol açılan zararlara ağır bastığı *bilimsel araştırmalara ilişkin sırları*...

Şeffaflık, her yerde hüküm sürmek isteyen çıkarcı güce üstün gelmelidir. Gizli hesapları açığa çıkarmak, rüşvet fonlarını ele vermek, banka aktiflerini soruşturmak, vergi beyanlarını ve patronların, politikacıların ve güç kullanan ya da kamu mallarını yönetme iddiasında olan herhangi birinin gelirlerini kamuya du-

yurmak ifade özgürlüğüne düşer. Sürekli olarak yağmacılığın saklı gücünün her biçimine karşı gelen kalbin ve aşkın sırlarından başka sır istemiyoruz.

*Bir polis soruşturmasının gizliliği*nin dahi açıklıktan yana bir yaklaşımla ele alınması gerekir. Yaşayana gösterilen hassasiyet ve insani gelişim bilinci, gizlilik konusunda neyin elzem olduğunu beylik güvenliğin, zalimliklerin peşine düşülmesi, düzenbazlıkların ve yalanların ortaya çıkarılması ekseninde ortaya koyar.

Bir adli soruşturmanın ilerleyişini bilmek, bizzat kanıt toplayabilmek, paralel bir soruşturma yürütebilmek, bir soruşturmanın neden yerinde saydığını ve hangi baskıların onu sonuçlanmaktan alıkoyduğunu ortaya çıkarabilmek; bunlar, kaynağını demagojiden alan ve yurttaşın refahından ziyade sağın ve solun kayırmacı politikaları tarafından pohpohlanan korporatizme yaranma derdindeki polisiye bir aygıtın boyun eğmeye yöneldiği şu sözde popüler adaleti desteklememeli, bilakis topa tutmalıdır.

Günah keçileri seçerek ve maddi ya da medyatik linçe teşvik ederek, kanıksanmış kinin gizli cinlerini aklamakta bir hayli hızlı olan bu gammazlama ve baskılama zihniyetini nasıl yok edeceğiz? Ve aynı zamanda, her türlü ahlak ve ahlaksızlık birbirine girmişken, bir yandan da bunlar paraya ve menfaate tanınan mutlak öncelik tarafından teşvik edilirken, cinayetin, tecavüzün, saldırganlığın, gaspın, zimmetin kol gezmesinin önüne nasıl geçeceğiz?

İfade özgürlüğü, suçla mücadele bakımından toplumu en güçlü ve en kurnaz olanın kanunlarının hüküm sürdüğü ve polislerinin ve eşkıyalarının ikonik figürler haline geldiği bir avlağa benzeten bu anlayışın ötesine hiçbir zaman geçmemeli midir?

Güvenliği ön plana çıkaran propagandalar, polisin artık girmeye cesaret edemediği banliyöleri, mahalleleri, karmaşanın hüküm sürdüğü şehirleri kasten gündeme taşır. Meydan okuma, tam da buraları bastırıcı güçlerin varlığının ve müdahalesinin gereksiz olacağı yerler haline getirmek olmaz mı? İfade özgürlüğü adına polislerin ve muhbirlerin sayısını arttırmaya davet eden söylemler, yeni arayışları, daha insancıl bir tutumu desteklemeye ve en caydırıcı sosyal koşullar altında dahi çıkarların hegemonyasından özgürleştirilmiş topraklar ve hiç bir adam, kadın ya da çocuğun zulüm, sefalet, sıkıntı, umutsuzluk ve hayal kırıklığı doğuracak şiddet eylemlerine maruz kalma endişesi duymadığı bölgeler oluşturmaya elverişli kolektif müdahalenin değişik şekilleri üzerine düşünceleri susturmaya mecbur mudur?

Hangi basın kampanyası, biraz inisiyatif ve hayal gücüyle, sokakları yeniden insanların tasasızca gezinebileceği, çocukların oynayabileceği yerler haline getirmeye, sakinlerine gerekli imkânları sağlayarak buraları güzelleştirmeye –zira başka hiç bir şey vandalizmin cesaretini kırmada güzellik kadar etkili olamaz–, birer düzinelik sınıflardan oluşan okulları çoğaltmaya, yayalara ayrılmış alanları daha iyi düzenlemeye, toplu taşımaları iyileştirmeye ve ücretsiz olmalarını sağlamaya, çevre dostu araç kullanımını desteklemeye, konut hakkını herkes için güvence altına almaya, zengin ve fakir gettolarının oluşumunun önüne geçmeye, parklar, halka açık bahçeler, ormanlık alanlar oluşturmak suretiyle şehir dokusunu dezenfekte etmeye yardım edecek?

Çevrenin yeniden yapılandırılması, kentsel ve kırsal bölgenin, korku ve yağma itkilerinden kurtulmuş, suçluluğu bastırmak değil caydırmak için varlık gösterme cesaretine sahip, saldırganlığın hiçbir türüne müsamaha gösterilmemesi uğrunda örgütlenmiş ortak bir müdahale bilinci geliştiren bir nüfusla geri kazanılmasını gerektirir.

İnsanoğlu haklarının gerçek temellerini, hakikatin her şeyden önce istatistik ve maliyet kriterleriyle algılandığı hükümet organlarında değil, suçluluğun ve polis baskısının üstü kapalı ortaklığına geleneksel olarak tabi olmuş bölgelerin kurtarılmasında bulacaktır.

~*İfade özgürlüğü, kendisini kötü muamelenin mağduru olarak gören ya da buna tanıklık eden herkesin, sesini duyurma, özgürce harekete geçme ve toplumu kendi tarafına çekme hakkını kapsar.* Artık, her bireyin bir kötülüğe son vermeye ve her canlının incitildiği ve kötü muamele gördüğü her alana müdahale etmeye izni vardır. General Pinochet'i insanlığa karşı suç işlemekle suçlayan hakim Garzòn; gıda sektörünün dev lobilerinin gölgesinde gizlenerek faaliyet gösteren hormon mafyasını ifşa ettiği için öldürülen veteriner Van Oppem; idam cezasına karşı olduklarını açıklayan ve çocukları yaygınlaşmış bir şiddetin kurbanları haline getiren sisteme karşı savaşan, katledilen kız çocuklarının ebeveynleri Carine ve Gino Russo; Avrupa Komisyonu fonlarıyla ilgili yolsuzlukları açığa çıkardığı için kovulan Hollandalı memur, sürekli olarak artan bir ilgiyi ve "Suçluyorum" yazısıyla riyakar bir topluma haykıran Zola'nınki kadar tutkulu basın kampanyalarına ilham vermeyi hak edecek örnekler sunarlar. Niyetimiz toplum adına cezalandırması için sorumluları belirlemek değil, maliyet etkinliğinin yön verdiği tüm yapılara içkin yozlaşmayı yıkmaktır.

Yurttaşlar peyzajın tahribatına, çevreyi kirleten işletmelerin kurulmasına, fauna ve floranın yok edilmesine, kazanç bölgelerini çoğaltmak amacıyla ulusal ve yerel otoritelere para yediren çokuluslu faaliyetlere git gide daha sık tepki gösteriyor. Ucu kodamanlara dokunduğu ve çıkarcı zihniyeti itham ettiği için örtbas edilen soruşturmaların devam etmesini talep etmek için seslerini yükseltiyorlar. Git gide daha çok memur, politik ve aferist dala-

verelerden rahatsızlık duyarak bunlara ilişkin kanıtları –tehdide, saldırıya, idari ya da adli cezalara maruz kalma pahasına– araştırmacı gazetecilere ulaştırıyor.

Yurttaşın söz alma hakkının bireysel özgürlüklerle en iyi şekilde örtüşmesi ancak onları desteklemek ve şeffaflık arzusunu ön plana koymakla mümkün değil midir?

Öte yandan, ifade özgürlüğünün boş bilgiler selinde boğulurken insanlığın gelişimine faydalı bilgileri yadsıdığını ve böylelikle menfaat diktatörlüğü tarafından muazzam şekilde bayağılaştırılmış kayıtsızlık ve acizlik duygularını beslediğini iddia etmekte haksız mıyız?

Wall Street'ten banliyölere kadar her yerde baş gösteren kadına ve çocuklara karşı kötü muamele, kirlilik, peyzajın tahribatı, kamu mallarının hortumlanması, sosyal sektöre zarar veren finansal etkinlikler ve yağmacı uygulamalara ilişkin hiçbir haber, daha insani bir toplumun koşullarını yaratmak için nelere girişilmesi gerektiğinin altını, Cato'nun *Delenda Carthago*[4] ifadesinin aksine, kararlılıkla çizmiyor.

–Etik, para fetişizmi karşısında kendini ne kadar gerekli görürse görsün, yeterli değildir. Ticareti daha ahlaklı hale getirebilmeyi ummak, süprüntü içinde yaşayan birini daha hijyenik olmaya teşvik etmek kadar anlamsız bir çabadır. Öte yandan hiç bir şey, kamu hizmetlerini çökerten, mafya faaliyetlerine arka çıkan, yolsuzluğu yaygınlaştıran, suçluluğun ve güvenlikçi ideolojinin yayılmasına meydan veren, çocukları çalıştıran ve *jet sosyetenin* acınası sefahat düşkünlüğüne teslim eden, duyarlılığı uyuşturan, usanç ve umut-

4) "Kartaca yıkılmalıdır" (ç.n.).

suzluktan beslenen nihilizmi yayan, yalnızca para arayışı üzerine kurulu bir sistemin yavaş yavaş çöktüğü sırada, filizlenen yeni düşüncelerin bireysel varoluşun ve toplumun yeniden yapılandırılmasına yön vermesi için herkese tanınan konuşma özgürlüğü kadar anlamlı değildir.

Paranın insanda meydana getirdiği ahlaki bozulmayı, ancak insan olmanın ve yaşamın tüm zevklerini saflaştırmanın zevkini ön plana çıkarmak suretiyle, neolitik çağ toplumlarında uygulanan linç ritüellerinden Ruanda soykırımlarına kadar pek de ilerleme kaydedememiş insani gelişimi tamamlayarak ortadan kaldırabiliriz.

—*İnsan duyarlığı, kınadığı şeyi baskılamak yerine, kendini ön plana çıkarmak için her alana müdahale etmelidir.* Bir yargıçlar ve muhbirler cumhuriyeti değil, hiçbir insanlık karşıtı eylemin sergilenemeyeceği bir toplum istiyoruz. Şeffaflık isteği gammazlık zihniyetini ortadan kaldırır. Muhbirliğin önüne geçmenin en iyi yolu, her şeyi yurttaşların bilgisine sunmaktır.

Amerika Birleşik Devletlerinde basına, kaynağı ne olursa olsun, hiç bir sansüre maruz kalmaksızın, her haberi yayınlama özgürlüğü tanınır. Yararlandığı bu koruma, ona hükümetin sırlarını açığa çıkarma ve yurttaşları bunlardan haberdar etme imkânı sağlar. Almanya'da ise bir yargıç, hükümetin karşı çıkmasına kulak asmaksızın gizli tutulan belgelere el koyabilir.

Her bireyin, aferist ve politik lobi grupları kadar, onlarla aynı doyumsuz ruhu ve hatta aynı çevreyi paylaşan suç örgütlerinin dalaverelerinden haberdar olmaya hakkı vardır. Yasakların kalelerini, ki bunlar özellikle paranın inşa ettikleridir, yıkmak amacıyla kuşatmak bize düşer.

Daha düne kadar halkı koruyor ve ona hizmet ediyor olma illüzyonunu besleyen sosyal devlet, yerini şahsi menfaat sağlamaya yönelik bir komploya bıraktığı ölçüde, onun bu el çekişi, özelleştirme adı altında çıkar sağlamak amacıyla çokuluslulların kasalarına aktarılan kamu mallarını tüm *res publica*nın menfaati doğrultusunda yönetme görevini *fiili olarak* toplum örgütlerine devreder.

Bireysel özgürlükleri tehdide maruz kaldıkları her alanda savunmaksızın, ifade özgürlüğünü kullanabilir ve savunabilir miyiz? Bilgi ve iletişimi de bu doğrultuda yeniden yapılandırmak gerekmez mi?

İnsani müdahale, ancak insan ilişkilerini destekleyip geliştirecek şartları yaratarak şiddete başvurulmasının önüne geçebilir. Bir önleme politikası izlenmedikçe, o, insanı koruma kisvesi altında ekonomik çıkarları koruma düzenbazlığına dönüşme riski taşıyacaktır.

Tehdit ve baskılayıcı şiddet kullanımı, en iyi ihtimalle bir farkındalık eksikliğine, en kötü ihtimalle ise canlıya karşı duyulan hassasiyetin kaybına ve öldürme reflekslerinin canlanışına işaret eder. Bunu Yugoslav veya Afgan kökenliler arasındaki mafya çatışmaları sırasında gördük; ve ölme riskini göze alarak öldürme mesleğini bile bile seçmiş olan askerlerin canını kurtarma bahanesiyle yapılan insani yardım operasyonlarının, Simon de Montfort'un kitle imha silahlarını sivil nüfusa zarar verme pahasına test ederken izlediği 'Hepsini öldürün, Tanrı kendisinden olanları tanıyacaktır!' ilkesini uygulamaktan çekinmediği petrol savaşları sırasında görmeye devam ediyoruz.

Aksi takdirde açıkça varlık nedenlerini yitireceklerinden, askeri ve polisiye gelenek gereğince müdahale etmek için önce durumun kötüye gitmesine izin vermek, insani hoşgörü bayrağı altında hareket eden baskıcı güçlerin mantığına ve çıkarına uygundur.

Cezai ya da silahlı baskı –buna her türlü ırkçı, zenofobik, cinsiyetçi şiddetin önüne geçmenin aciliyeti sebebiyle başvurmuş olmak ne kadar haklı olursa olsun– önceden gerçekleştirilmiş olması gereken bir uygulamanın eksikliğini ifade eder. Bunu çözmenin tek yolu, bireysel ve kolektif yaratıcılığa başvurmak ve suç çevrelerini yerlerine vahşet uygulamalarını imkânsız hale getirecek yapılar yerleştirmek amacıyla işgal etmektir.

İnsanların sırları

İnsanların mahremiyeti şu üç hal dışında ihlal edilmemelidir: insanlık karşıtı eylemleri örtbas ediyorsa, kendisini tümüyle teşhir etmeyi seçmişse ve aslında bir bireye ya da topluluğa yüklenen kabul edilemez şartlara dikkat çekecek nitelikteki gerçekleri, resimler ya da tanıklıklar yoluyla, ortaya saçıyorsa.

İlk hal, barbarlığa hiçbir saklanma, sığınma, korunma hakkı tanımayan insani müdahalenin esasıyla ilişkilidir.

İkincisi, panoramik kameralar vasıtasıyla, George Orwell'in Big Brother adı altında teknolojiden totaliter amaçlarla yararlanan bir gücün akıl almaz silahı haline getirdiği gözetleme sistemini kendi istekleriyle yerleştirerek, gündelik eylemlerini milyonlarca izleyiciye açmayı tercih eden bireylerin teşhirciliği ile açıklık kazanır.

İmajını pekiştirirken mahremini gözler önüne sermekten çekinmeyen sanatın, sporun, politikanın ikon isimleri, buna zarar veren betimlemelere tepki göstermekte kendilerini nasıl haklı bulabilirler? Kötü ünün ünlü olmamaya yeğ olduğu düşüncesiyle, başlarına er

ya da geç gelecek medyatik unutuluşu mucizevi şekilde ertelemeye çalıştıklarını bilemeyecek kadar saf olabilirler mi?

Sahne ışıkları altında kalma hırsları, varlıklarına imkân sağlayan magazincilerin boşboğazlığını kınama küstahlıklarıyla bağdaşmaz. Bununla birlikte, *paparazziler* bilgilerin, herkesin kendi vasıfsızlığının çarpıcı taklidini izlemeye davet edildiği bir dünyanın gösterisine malzeme sunmak için çarpıtılmış, gülünç bir versiyonundan başka bir şey sunmazlar.

Öte yandan, meşhur olandan çok yetenekli olana ilgi göstermenin, bugün göz kamaştıranın yarın gözden düştüğü belirsiz benlik tasarımının önüne geçeceği muhakkaktır. Gerçek sanatçılar duygularını –komedyenin paradoksu gereği– halkın hayranlığını kazanmak için sahneye yansıtma ilmini geliştirirken, samimiyetlerini korumakta ustalaşırlar.

Üçüncü hal hassas zekaya daha çok başvurmamızı gerektirir. Zira kabul edilemez nitelikte olanın açığa vurulmasıyla, acıma duygusunun insafına terk edilmiş bir ıstırabın hastalıklı biçimde seyredilmesi arasında bir ayrım yapılması söz konusudur.

Amerikan ordusunun Vietnam'da sergilediği vahşetin fotoğraflarla belgelenmesinin yarattığı duygusal sarsıntı, Amerika Birleşik Devletleri'nin izlediği politika karşısında kamuoyunu ayağa kaldırmaya etkin katkıda bulundu. Goya'nın bonapartist Murat tarafından emredilen katliamlar sırasında resmettiği, *Dos de Mayo*'da[5]

5) İspanyol ressam Goya, Madrid halkı tarafından şehirlerini işgal eden Fransız ordusuna karşı başlatılan ve Dos de Mayo Ayaklanması olarak bilinen ayaklanma sırasında Murat tarafından idam edilen yüzlerce mahkûmu 3 Mayıs 1808 isimli tablosunda resmetmiştir (ç.n.).

kurşuna dizilenlerin son çığlıkları, bugün hâlâ, Özgürlüğü zapt eden özgürlük ordularına karşı bir uyarı niteliğindedir.

Öte yandan, kazayla lağım çukuruna düşmüş ve göz göre göre batmakta olan bir çocuğun sürekli olarak yayınlanan görüntüleri, izleyicilere kendilerininkinden daha beter yazgıların bayağı tesellisini satarak, mutsuzluğun evrensel ve kaçınılmaz olduğu bahanesiyle, talihsizliği hastalıklı bir karakter atfettiği haz tezgâhı üzerinde parçalamak suretiyle, bahtsızlığın rakip ticari amaçlarla sömürülmesinin ürünüdür.

Muğlaklık, sıklıkla, vahşiliğin kökünü kazımak için onu ifşa etme iradesiyle, boş vaatlerin tazelemekte ustalaştığı dehşetin duygusal sömürü için gözler önüne serilmesini ayıran belirsiz çizgiden ileri gelir. İletişim teknikleriyle, sıkıntıları haber yapmak, popüler jargondaki ifadesiyle *scoop*[6] yarışına döndüğü anda, sadizm, acıma ve başkalarının acılarından beslenme eğilimleri, rezilliği saygın bir infial görüntüsü altına gizleyerek ona dalkavukluk etmek için bir araya gelir.

Dehşet verici olan, iğrençliklerin sergilenmesi değil, onu bir katartik rezalet, hastalıklı acıma, sapık hayranlık ve eğer çoğunlukla insanoğlunun doğasına içkin bir zalimliğin masalını pekiştirerek, kendi güçsüzlüğünden beslenmese pratikte çok faydalı olabilecek bir öfke bulamacında öğüten, parçalayan, bayağılaştıran dekor ve sunum sanatıdır.

İnsani duyarlılıktan sıyrılır sıyrılmaz, açığa vurulmuş her heyecan, anında ticari sömürünün kucağına düşer. Herkesin, buna bilinçli şekilde imkân vermek ya da önleyebilmek için, kendisinden

6) Haberi ilk verme (ç.n.).

habersiz şekilde ya da kendi onayıyla belgelenmiş, görüntülenmiş ya da kayıt altına alınmış aşk, yas, ıstırap, sevinç, huzursuzluk, endişe, tuhaflık, taşkınlık anlarının kamuya açıldığını bilmeye hakkı vardır.

Ne olursa olsun, heyecanın görüntülerin tuzağına düşeceği eşik her aşıldığında, akla ilk olarak şu soru gelir: *Cui prodest*, bu kimin menfaatine? İnsani gelişimin mi ya da kazanç sağlama saplantısıyla kamçılanan ve bir kazanç teknolojisi olmaktan öteye geçemeyecek bir teknolojinin hızlı ilerleyişinin mi? Dünyayı yeniden şekillendirerek vicdanları onarma arzusunun mu ya da varlıkları ve şeyleri çarpıtarak duyarlılığı uyuşturan açgözlülüğün mü?

—İfade özgürlüğü, insanileşme yolunda kaynağını yaşamın kendisinden aldığından, yaşamdan koparıldığında ona karşı duyarsız ya da ona düşman olacak düşüncelerin eleştirisini kendisinde barındırır. İnsanların çoğu yaşamlarını, gerçekliğinin içini boşaltacak bir taklitçilikle sürmeye yöneltiliyor. Medyatik şovun kanunları ifade özgürlüğünü, özgün coşkusunu inkâr etmeye ve kendisini aceleyle belirip kaybolan bir imgeler ve sözcükler karmaşası içinde karikatürize etmeye itiyor. Tüm yenilikler öyle bir hızla eskiyor ki, onları dile geldikleri anda tarihe karıştıran bu unutuşa bel bağlamaya mahkûmlar.

Her şeyi söyleyebilme özgürlüğü, kendi devinimleriyle, arzuların bastırıldığı yerde gerçek yaşamın yerine bir dizi rol ve işlev koyan bir oyunculuk düzeniyle mücadele etmeye yöneltilmiştir. Karşı gelmek yetmez, zira bu gösteri varlığını sürdürmek için kendisinde gözü olan açgözlülerden beslenir. Bir değiş tokuş değeri olarak algılanan varoluşun, kullanım değerini değersizliği olarak belirlediği gösteri piyasasını yıkmanın yolu, daha ziyade insanlığın gelişimine, bireysel ve kolektif yaratıya ve yaşamaya duyulan şiddetli arzunun zindeliğine ilişkin olanın desteklenmesinden geçmez mi?

5
Cinayete çağrının, zalimliklere tanıklık etmenin, iftiranın, hakaretin ve pornografinin kaynağında ifade özgürlüğü mü vardır?

~Düşünce ve alışkanlıklara ilişkin çoğu alanda yerleştirmekte yarar olan bir teamüle göre, her olgunun kendi biricikliği çerçevesinde ele alınması ve insanoğlunun sahip olduğu haklara ilişkin şu temel prensibe göre değerlendirilmesi gerekir:

<İster bir hükümetin, ister bir Devletin, milletin, bölgenin, etnik grubun, aşiretin, topluluğun, ailenin, grubun ya da bireyin tasarrufu olsun; insanlık karşıtı bir eyleme yol açabilecek, müsaade edebilecek, bunu meşrulaştırabilecek, hoş görebilecek hiçbir özgürlük, hiçbir yasa, hiçbir özel hukuk veya kamu hukuku normu, hiçbir mazeret, hiçbir koruma, hiçbir istisna yoktur. Her bireyin, böyle bir eylemi açığa çıkarma ve ona, başvurabileceği her türlü yöntem ve uyandırdığı dayanışma ruhunun yardımıyla müdahale etme hakkı vardır; zira bir kişi aleyhine gerçekleştirilmiş de olsa, tek bir barbarlıktan bile etkilenmeyecek hiç kimse yoktur.>

İnsanlık dışı bir eyleme maruz kalan ya da buna tanık olan her yurttaş, toplumun ortak desteğinden *fiilen* yararlanır. Söz konusu olan bir eylem değil de yaralayıcı bir söz olduğu takdirde, uğranılan zararın yargı aygıtının müdahalesini gerektirip gerektirmediğini değerlendirmeye, mağdur tek başına yetkilidir.

Bu durumda, gelenek ve göreneklerin geçirdiği evrimin, günümüzde yargılama üzerinde etkili olan geçmişten kopuşların hiçbirinin ne suçlu ne de mağdur tarafından reddedilebileceği göz önünde bulundurularak değerlendirme yapmak uygun düşer. Gerçekten de her şey, bir yandan canlı haklarını ayaklar altına alanların daha kararlı bir şekilde cezalandırıldığını, öte yandan da alçakça söylemlerin cezasının azaltılmasına doğru gidildiğini gösteriyor.

Onları dile getiren öfkeli kişilerle birlikte yok olmaya mahkûm onur kırıcı sözleri yasaklamak değil, insani bakımdan kabul edilemez davranışlara engel olmak, saldırgan tutumları dışlamak istiyoruz. Bir taraftan aşağılanmış, tehdit edilmiş, iftiraya uğramış bir bireyin maruz kaldığı zarar, diğer taraftan bu zararı hafifleterek ve hatta etkilerini ortadan kaldırarak şikayetçiyi cezalandırıcı eylemlere başvurmaktan caydıracak nitelikteki unsurlar, zihniyetleri çağın gereklerine adapte edici bir yaklaşımla hassas aklın terazisinde tartılmalıdır.

Cinayete çağrı

Cinayete çağrının ifade özgürlüğü kapsamında mı kaldığı, yoksa hukuki müdahale gerektiren bir davranış mı olduğu, mübalağalı niteliğinin etkisini mi hafiflettiği, yoksa bu tehdidin her halükarda provokatörün etkisiz hale getirilmesini mi gerektirdiği sorularını yanıtlamak için bağlama bakmak tek başına yeterlidir.

Hukuk filozofu Ronald Dworkin'e göre, nefret ve aşağılamaya sevk edici söylemler cezai kovuşturma konusu olmamalıdır. "Söz söyleme özgürlüğüne getirilen her türlü sınırlamaya, ırkçı ve cinsiyetçi de olsa, bir konuşmanın maruz bırakıldığı sansürün her türüne karşıyım. Buna yalnızca bir istisna tanıyacağım: şayet öfkeli bir kalabalığın ortasında, elinizde bir iple, bir Siyahı işaret ederek 'Asın onu' diye haykırırsanız, işte o zaman kovuşturulmayı hak ediyorsunuzdur" diye yazar.

Irkçı ve zenofobik ideolojinin pençesindeki bir topluluk ya da grubun karşısında nefret söylemlerinde bulunmak eylemsel saldırıya benzer.

Demek oluyor ki, eski sömürge güçleri tarafından körüklenmiş bir çatışma ortamında Tutsileri ve ılımlı Hutuları katletme çağrısında bulunan ve katillere öldürülecek kişileri gösteren Ruanda radyosu Mille Collines'in gecikmesizin uluslararası bir müdahaleyle susturulmuş olması gerekirdi.

Demek oluyor ki, Katolik ve Protestanların yaralı bir imanın vereceği haklı bir tepki olup olmadığından riyakarca şüphe duyduğu bir yerde, katilini finansal olarak ödüllendirme vaadiyle yazar Salman Rüşdi'ye karşı verilen fetvanın, bir finansör ve tetikçi arasında kurulan ve uluslararası mahkemelerin müdahalesini meşrulaştıracak nitelikte bir kiralama sözleşmesinden farklı bir işlevi yoktu.

Göz korkutmanın icraata dökülme imkânının olduğu bir durumda tehdit, sözlü misillemelerden fazlasını gerektirecektir.

Herkesin, onu yok etmeye kararlı güçler karşısında yaşamı savunmak için, şiddet dahil tüm caydırıcı önlemlere başvurma hakkı

vardır. İster devlet adamı, ister patron, ister aile içi şiddete başvuran biri, ister özel veya devlet için çalışan bir suikastçı olsun; bir tiranı yaratan ekonomik ve sosyal sistemle mücadele etmek yerine onun ölümünü istemek, hiç şüphesiz, insancıllık ve etkililik bakımından çift yönlü bir tutarsızlıktan kaynaklansa da, cezai bir yaptırıma tabi tutulamaz. Bir celladı, istismarcıyı ya da mafyayı halkın gözünde küçük düşürmek, ne kadar hakaretamiz, hatta kanıtlanamamış olursa olsun, öfkelenme hakkından kaynaklanır.

İftira

İftira, rekabet içindeki bir iş adamını, seçmen derdindeki bir politikacıyı, makamına düşkün bir bireyi, yaşamının en önemli kısmını bir başkasının vekaleti altında temsil esaslarına göre sürdürmeye boyun eğmiş bir yaratığı değerden düşürebilir. Yaşama aşkını rolünün ve işlevinin üzerinde tutarak, mütemadiyen korunması gereken şöhretin boyunduruğundan kaçan biri üzerinde iftiranın nasıl bir etkisi olabilir ki?

Böyle bir kişi kınamalar ve övgülerle de aynı şekilde alay eder; çünkü dünyada hiçbir şeye, kendisiyle uyum içinde olmak, özgünlüğün keyfine varmak ve suçluluk duymaksızın hatalarını üstlenip onları elinden geldiğince düzelterek kendi arzuları doğrultusunda kendi yolunda ilerlemek kadar değer vermez. Ne mutlu, özsaygı ve sevgisinden dolayı, kendi kendine en katı eleştirileri yöneltirken, başkalarının düşüncelerinden bir beklentisi değilse bile, en azından korkusu olmayana.

Kelimeler, onların sahteliğinden zenginleşerek, hiçbir sözün karşılıksız verilmediği ve sözde insani ilişkilerin sürekli bir şantajdan başka şey olmadığı sahtekarlıklar hiyerarşisini, özgünlüğün ve

saflığın zevklerine tercih edenlerden başka kimseyi öldürmez. Kelimeleri yaşama kazandırarak onlara hak ettikleri itibarı göstermek bize, iftiraların, Othello ve Iago'nun aşk sarhoşluğuyla düştükleri tuzağı bozarak, kendi maskelerini düşürdüklerini gösterir.

Karalamaların arkasında, iftiracının gerçek yüzü kendini gösterir. Başkalarını aşağılamalara kurban vererek kölesi oldukları aşağılanma; özgünlüğü gösterişe, açıklığı dışlayıcılığa, anlayışlılığı yargılayıcılığa tercih edecek bir toplumun git gide daha güçlükle kabulleneceği bir yersizliğin parçasıdır. Böylelikle karalamalar, ahlak anlayışının reformu ve vicdani gelişim konusunda hassasiyet göstermek isteyen herkesi kayıtsızlaştırmaya elverişli bir yönlendirme ve çağdışı bir düşünme biçimini ele verir.

Arkaik yasalar, yalancılıkla itham edilen iftiracıyı iftira attığı kişilere yaşattığı eziyete maruz bırakırken, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi basın özgürlüğünün cesaretini kırmaktansa iftiralara katlanılması gerektiğini beyan etmekte tereddüt etmedi. Bu esnada, medeni hakların savunusunda en önemli rolü oynayan örgütlerden biri olan Amerikan Sivil Haklar Birliği, 'şöhreti ve duyguları zedeleyecek nitelikte dahi olsalar, toplulukları itibarsızlaştıran, kamusal düzenin süjeleri hakkındaki fikir ve düşünceleri yayan beyanların gözetilmesi gerektiğini' belirtiyordu.

Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi, kamuya mal olmuş kişilerin itibarsızlaştırılması söz konusu olduğunda, bir bilginin, düzmece olduğu ortaya çıkmış olsa da kamuyu ilgilendiriyorsa, zarar verme kastı ile yayınlanmış olmadıkça, birinci ek maddedeki korumadan yararlanacağına hükmetti.

Kaldı ki, kötücül görüşlere tanınan özgürlük, aynı zamanda bir tartışma zemini de hazırlar. İftiranın, hakaretin, karalamanın

dinamiklerini ve yöntemlerini halkın gözü önünde, *coram populo*[7], ele almaktansa adaletin kılıcına mı güvenmek gerekir? Neden ve hangi niyetle böyle yakışık almaz yöntemlere başvuruldu? Bir rakibi alt etmek için mi? Bir itibarı sarsmak için mi? Kin duygusundan mı? Akılsızlıktan mı? Kıskançlıktan mı? Yanlışlıkla mı? Hemen hükme varmak değil de, hileci ve nevrotik niteliğini pek sıradan bir biçimde rekabet ruhundan ve tacirlik ilminden alan bir tutumun en kuytu köşelerine dahi ışık tutmak, olgulara getirilen karşıt açıklamalarla aydınlatılmış her bireye düşmez mi?

Değişen uygulamalar, günümüzde saldırgandan ziyade mağdura itimat etme eğilimi gösteriyor. O halde neden herkesin kendine özgü biçimde sürdürdüğü yaşama güvenmeyelim ve ona kendini içtenlikle ifade etme, aldatıcı bir düşünceyi düzeltme ve gammazları ya kendi sonlarını getirecek ya da ıslah edecek kinlerine terk etme hakkı tanımayalım?

—*Bir bireye yöneltilmiş nefret kampanyası her zaman hedefi şaşırır: insanlıktan çıkmış kişi değil, onu bu şekilde yontmuş olan sistem yok edilmelidir.* Bir dolandırıcıya karşı açılmış dava, bizleri zihinsel ve bedensel olarak rehin alan finansal totalitarizm tarafından yerleştirilmiş soyguncu sisteme onu çökertmek amacıyla yüklenirken, kişiyi korumalıdır.

Kesin şekilde önüne geçmek istediğimiz şey, kamusal fonlara ilişkin dolandırıcılıktır. Sahtekâr bir kamu görevlisi ya da rüşvet yiyen bir politikacı için hapis talep etmiyorum; yalnızca, yolsuzluklarının gün yüzüne çıkmasını ve bunların hiçbir yerde tekrarlanamaması için gerekli her şeyin yapılmasını istiyorum.

7) Halkın Önünde (ç.n.).

Alay etme ve hakaret

Bir yanda şakacılığına karşın acımasızlığı şeklî kalan sivri dilli bir ruhla, bir gruba ya da fikirlere yöneltilmiş alay, iğneleme, hiciv, dalga ve hatta hakaret, diğer yanda, bir bireye ya da azınlığa sayısı ve gücüne güvenen bir toplulukça çektirilen eziyet arasında ayrım yapmak uygun düşer.

Aralarından kovdukları ve dışladıkları birine eziyet etmek için toplanmış çocukların varlığı, eskinin aşağılayıcı uygulamalardan kaynaklanır; ayrımcılığa, baskılama amacıyla başvurulan şiddet ve düzenbazlıklara, kültür ve giyim modalarının yarattığı tüketim despotizmine, kişinin kendisini ve günah keçisini kurbana dönüştürmesine, sürü psikolojisi karşısında bireysel bilinci yücelterek, adeta kabul töreni niteliğindeki bu ölüm, yalnızlaştırma ve ıstırap oyunlarının yerine yaşama dair olanları koyarak son vermek, hâlâ ailede ve okulda verilecek eğitime düşer.

Şunu hiçbir zaman yeterince vurgulamış olmayacağız: hiçbir şey atalarımızdan kalan vahşilik, zalimlik ve hakimiyet reflekslerini hoş görmeye devam etmek kadar insani gelişim karşıtı değildir.

Öfke ve güdenikliği ifade etmedikçe ya da şakacı ve dostça bir kışkırtma niteliği taşımadıkça, onur kırıcı sözler yavaş yavaş hırçın ve hınç dolu tepkiler gibi işlevsizleşirler.

Geleneklerin geçirdiği değişim, ataerkil otoriteye ve onun katı prensiplerine riayet etmeme sayılan pek çok hakareti çağdışı hale getirdi.

Kadın ve erkeğin aşık olma özgürlüğünden eşit derecede yararlandığı ve nesebi sahih ve gayri sahih çocuklar arasındaki ayrımın

kaldırıldığı bir toplumda, bir kişiyi 'piç', 'boynuzlanmış', 'ibne', 'puşt' olmakla itham etmek, ahlaki bir geri kalmışlıkla saldırganın çağdışılığını vurgular.

Geçmişte yapılan hatalara azimli şekilde karşı koyma iddiasında olan bir devir, kadın düşmanı ve ırkçı şakalara gittikçe daha az gülecektir. Günümüzde aksak, noksan, talihsiz, ayrıksı, sıra dışı olanı alaya alan eski rezil adetler uyarınca fiziksel bir kusurla, bir sosyal statü ya da duyguyla dalga geçmek, saldırganı kendi iğnelemelerinin utanç duvarında teşhir edecektir.

Hakaret kendisini savuran üzerinde, haksız olduğu ölçüde, yöneldiği kişiden çok daha şiddetli bir etki yaratır. Haklı bir öfkeden kaynaklansa da, şartlardan ziyade kişileri sorumlu tutan bir çıkışmanın aciz hiddetinin kokuşmuşluğunu dışa vurur. Oysa niyetimiz yargılamak değil, insani hislere zarar veren bir davranışı düzeltmektir.

Geleceğimizi geçmiş zalimliklerimizin cüruflarından arındırmanın tek yolu, açıklığı her yerde desteklemektir. Davranışlarımız her tür barbarlıktan ne kadar uzaklaşırsa, sözlü aşağılamalar da o kadar hızlı biçimde parodik ilham, eğlence ve oyuncu etkinlikler dışında karşımıza çıkamaz hale gelecektir.

Onur kırıcı bir söylemin sakıncalı mı yoksa göz ardı edilebilir nitelikte mi olduğunun belirleyicisi yalnızca geçmişten miras kalan görgü kuralları ve onuru kırılanın bunları kabul edip etmeme yönündeki tercihidir. Eski dünyanın saldırgan adetleri, sömürülenin –patron, politikacı, ekonomik çıkar gruplarının hizmetçisi ya da özel veya kamusal güç odaklarının kravatlı uşağı olsun– kendisini sömürene, pek de sevimli olmayan bir dille, utanç ve aşağılanmaya mahkûm olarak seslenmesini ister. Dünyanın her türlü sözde efendisinin ve

manipülatörünün sinizmi de, seküler bir geleneğe göre, bunu karşılar. Tutuculuk ve tutucuların itirazlarının yarattığı polemikler kendilerine sonu gelmeyen politik ve sosyal rotasyonların kesin sınırlarını çizerken ve bunlar aslında bir bardak durgun sudaki fırtınadan başka bir şey değillerken, neden sözlü şiddete sınırlamalar getirelim?

Hakaretin, şöhret ve güç piyasasında tehlikede olan bir bireye gösterilen son hürmet haline geldiğini gayet iyi biliyoruz. Şunu lafı dolandırmadan söyleyelim: sağın ve solun esasen birbirinden pek de farklı olmayan cepheleri arasındaki, politik kayırmacılığın her defasında kazandığı ve sahtekarlığını pekiştirdiği bir mizansenin unsurlarını oluşturan karşılıklı polemiklerle daha fazla yetinemeyiz.

~Devlet başkanı aleyhine işlenen suçların yürürlükten kaldırılma vakti geldi. Yurttaş ile herhangi bir onursal ayrıcalık sahibi varlık arasında ayrım yapıp, Devlet Başkanlarını, kralları, Papaları ve benzerlerini suçlama, kınama, itibarsızlaştırma hakkının sistematik olarak suç sayılmasına yol açacak hiçbir bir unvan, mevkii ya da güç düşünülemez. Bu, günümüzde artık öylesine gülünçleşmiş bir teamüldür ki, olsa olsa, uluslararası bir mahkeme önünde yargılanmayı hak eden insanlara, kendilerine tanınan nüfuzun garantiye aldığı dokunulmazlıkla, insanlığa karşı suç işleme (Pinochet, Videla, Sharon, Kim Il-sung, Saddam Hüseyin, Arab Moï, Kissinger, vb.), karşıtlarına düzenlenecek suikastları finanse etme ve hatta bir ülkeyi kargaşa, sefalet ve yıkıma sürükleme yetkesi kazandırmaktadır.

İnsanlık dışı uygulamalara tanıklık

Hiçbir yasa, Sade'da olduğu gibi, insani bozulmanın hayal gücünün engin sınırları içerisinde yarattığı sapkınlık ve delüzyon-

lardan kaynaklanan insanlık dışı uygulamaların fiktif tasarımlarını cezalandırmamalı ya da yasaklamamalıdır.

Vahşi eylemlerin gerçek uygulamalarını kanıtlayan itiraf ve tanıklıklar söz konusu olduğunda ise aynı şey söylenemez. Yazarının işkence uygulamalarını benimsemiş bir geçmişle övündüğü bir kitabın yayılmasının önüne geçilmesi gibi bir durum söz konusu olamazsa da, bizzat işlediği suçlar yargının etkinlik alanına girecektir.

Çocuklara, kadınlara, erkeklere, hayvanlara karşı yapılan kötü muamelenin yazılı, sesli ya da görüntülü verilerle tespit edilmesi, insanlık dışı davranışlara karşı girişilen mücadeleyle ilgilidir. Mesele bunların yayınlanmasını yasaklamak değil –zira ne yasadışı sirkülasyonlarını ne de yasağın cazibesiyle kamçılanan değer artışlarını önleyebilecek hiçbir şey yoktur–, bilakis bunları, sorumluları ortaya çıkaracak ve vuku bulmalarına imkân sağlayan koşulları ortadan kaldırmak için çabalayarak, buna ortam hazırlayan ve çıkarcılığıyla yüklü kazançlardan istifade eden maddi ve manevi sefalete son verecek bir ceza soruşturmasının unsurları gibi ele almaktır.

Taraftarlarının kendi aralarında karşılıklı uzlaşmaya dayalı kurallar yerleştirdiği sadomazoşizmin ahlaksız oyunlarının aksine, cinsel nevrozları hayvanlara çektirilen acıyla besleyen boğa güreşlerindeki kasıtlı zulüm, yaşamı ve duyarlılığı üstün tutma arzusundan çok, dehşet dolu geçmişe uygun türden onur kırıcı ve hastalıklı uygulamalara tanıklık eder.

Bu arada, "pedofili" teriminin çift anlamlılığına dikkat çekmek gerekir. Çocuklara duyulan duygusal yakınlığı ifade eden orijinal anlamının cinsel istismara evirildiği süreçte sözcük, zararlı bir

tutkuya çare bulmaktan ve canlı varlıkları alışveriş konusu haline getiren ve ekonomik menfaatlerin insani menfaatlerden üstün olduğunu alenen savunan uluslararası ticaretin sonunu getirmekten ziyade, sapkınları kamu vicdanına kurban olarak sunmaya meyilli bir güvenlikçi demagoji tarafından öne çıkartılmıştır.

Yoksul semtlerdeki ebeveynleri, çocuklarını, düşlerini ticari zihniyete içkin bir duyarsızlıkla tatmin eden *jet sosyete*ye satma noktasına getirecek kadar bozuk sosyal şartların ve vicdanların hakkından ne püritenlikle ne de suçluları günah keçisi olarak kullanan bir politikayla gelebiliriz.

Mesele çocuk cinselliğini yadsımak ya da gizlemek değil, aksine, onu kendine özgülüğü ile kabul etmek ve doğal gelişim sürecine saygı göstermektir. Olgun bir erkek ya da kadının cinselliğinin aksine, çocuk cinselliğinin yavaş bir olgunlaşma sürecine ihtiyacı vardır. Şehvetli bir tutkunun keşfine eşlik eden erginliğe erişilmesinden önce, ağır ağır şekillenmeli ve farkındalık kazanmalıdır. O, erişkin cinselliğinin müdahalesinden yıkıcı biçimde etkilenen, olgunlaşma sürecindeki bir dürtüdür. Zira bu türden bir müdahale, onun gösterdiği aşamalı ilerlemeyi köstekleyerek, genç yaşlarında tecavüze uğramış, ayartılmış, istismar edilmiş ve içlerinde doğmakta olan aşktan koparılmış olanlarda kendini gösteren klinik etkilerle, çocuk cinselliğinin doğasını bozar.

Bir çocuğu sevmek, onun sorunsuzca, şefkat ve bilgelik yardımıyla, toplumlarımızın doğrudan ulaşmaya nadiren imkân verdiği bir insanlıkla ışıldayabilmesi için aşkın vaz geçemeyeceği bir heyecan, hassasiyet ve bilinç seviyesine erişmesine imkân vermektir.

Suçun, vahşetin, zulmün yüceltilmesindeki utanç verici ve küçültücü yön, yazardan çok bunu okuyan, dikkate alan ve içer-

diği en riyakar karalamalara dahi açıkça hayranlık duyanlardadır. Yayımlanan, filme çekilen, yayılan alçaklıkların sorumlusunun Herostratus'un uğursuz şöhretinden fazlasını aramadığı yerde, onun müritleri, içlerindeki en rezil yanı harekete geçireni överek bile bile alçalmayı seçer.

Pornografi

Birçok kadın ve erkeğin şehvetli deneyimlerini çarpıcı biçimde sergileme eğiliminde olmasının kınanacak bir yanı yoktur. Yalnızca aşkın ve onun gizli kimyasının hakiki bir zarafet yükleyebileceği bir hazzı onun gülünç ve mekanik bir tasvirine indirgese dahi, pornografiyi yasaklamak ya da sansürlemek, özgür eleştiri ve bilinçlenmeden ödün vermektir. Toplumlar hayvansal itkileri kabullenmek, tanımak ve insana ve onun oluşuna ilişkin yalnızca bir girişten başka şey olmayan bir eğitimle arıtabilmek için, onları hoş görmek yerine, anlamsız biçimde baskılama gereksinimi aşılamaya devam ettikçe, cinsel içerikli görüntüler, ne kadar kaba saba olurlarsa olsunlar, çekiciliğini koruyacaktır.

Püritenlik her zaman için istismar yuvası olmuştur. Yasakların riyakâr müritlerini ele verenler, cinsel teşhirciliği, kitle iletişim, sinema, edebiyat ve bilgisayar oyunu pazarlarınca sömürülmüş popülist suç ve şiddet kültlerinden daha edepli saymakta haklıdır. Oysa polemik dalaş, tartışmanın özünü gölgelemektedir: esas müstehcenlik çıkarların zokasında ve güzellik ya da onun aşağılanmasından istifade ederek onu bir meta, bir kâr sağlama aracı, arz ve talebin hizmetine sunulmuş bir bayağılık haline getiren para fetişizminde yatar.

Pornografik yapımlarda sıkça tanık olunan kaba hareketlerin ve kadının hor görülmesinin kınanması, çocukların eğitiminde kabul

edilemez biçimde ağır basmaya devam eden bu çapulculuk, rekabet, hile ve zor kullanımını yüceltme zihniyetinin toplu bir sorgulaması kapsamında yapılmadıkça anlam ifade etmez.

6
İfade özgürlüğü ve çocukların korunması

~Ayartma; erişkinlikten, deneyimden, bilgiden ve eleştirel bilinçten yoksun çocukluğun üzerine çöken bir felakettir. Endüstriyel toplumlarda kadına, çocuğa ve insan yaşamına ayrılan yerin birbirine paralel şekilde giderek artması, onları uzun zamandır kontrolü altında tutan ataerkil boyunduruğun kırılması yönünde artan isteği açığa vursa da, kurumların arkaikliği, geçmişin ağırlığı ve süregelmekte olan eski düşünce kalıpları ile mücadele etmekte kararlı eleştirel bilinci, basının, medyanın ve kamuoyunun faydalanıyor olması gereken mutlak özgürlükte arama çabasını sonuçsuz kılacaktır.

Bununla birlikte, gönüllü köleliğin bir meziyet gibi yükselişine ortak olan kayırmacı bir politikanın ağırlık kazanmasına rağmen, bireysel özerklik arzusu kendini kabul ettirme ve daha düne kadar güçlü bir etki sahibi olan sürü psikolojisini reddetme eğilimindedir.

Şunu tekrarlamak gerekir: bireyler, kendi azim ve kararlılıklarından başka hiçbir desteğe ihtiyaç duymaksızın, Devlet başkanlarını itham etmeye, adaletsizlikleri gözler önüne sermeye, gıda, petrokimya ve biyoteknoloji lobilerine saldırmaya teşebbüs edebilir. Hatta bunların eylemleri –şiddet içerikli bir müdahale söz konusu olmadıkça– basına, hiç değilse, sıkıntı ve umutsuzluk içinde donup kalmış dünyanın yüzeyini aşındırabilecek yüzlerce yeraltı akıntısı gibi yeni fikirlerin yayıldığı ağlara yansıyacaktır.

Propaganda, ideolojiler ve dinlerin genel olarak erozyona uğradığı ölçüde güç kaybetti. Tüketimcilik dahi, doğallaştırılmış tarım ve alternatif enerji alanlarındaki ilerleyişin yavaş yavaş ortaya çıkardığı yeni nitelik standartlarınca aşındırılmaktadır.

Bireylerin, insanlığın savunusunda kendilerini barbar kabileler arasında bir başına kalmış bulmanın yarattığı ümitsizliğe yenik düşmeye son vermeleri, seslerini duyurma cesaretini göstermeleri ve daha bir kaç yıl öncesine kadar beklenebilecek olandan çok daha fazla ilgi görmeleriyle, vicdanları istismar eden ve şeffaflıktan uzak bir yönetim anlayışı benimseyen çağdışı efendileri devirerek, hile ve aldatmayla yönetilen bir dünyanın acı düş kırıklıklarına rağmen, çocuksu hayranlıklarını koruyabilecek eleştirel bilinci çocuklarda yaratmaya elverişli adımlar atılmasına imkân sağlanabilir.

~*İnsan hakları ticari haklardan önce gelir.* Kazanç sağlama adına çocukları ayartmanın ifade özgürlüğü ile ilgisi yoktur. Hiç şüphesiz herkesin yalan söyleme hakkı vardır; gerçek bir tercihtir, zorunluluk değil. Ancak yine de, aferizmin çocuklar üzerindeki nüfuzunu sağlamlaştırmak, onları kolay bir yem olarak ele geçirmek, aldatıcı reklamlara maruz bırakmak ve müşteri konumuna indirgemek için aldatmacalara başvurması kabul edilemez.

Yetişkinler reklam hilelerinin tuzaklarından kaçınma imkânına sahipken, çocuk, beyninin yıkanmasından kaçınma özgürlük ve kabiliyetinden yoksundur. Zekasının beslendiği ve şekillendiği bir yaşta, sokakları boylu boyunca kaplayan görsel ve işitsel uyarıcılarla aptallaştırılmaktadır.

Çocukların korunması, etkiye çok daha açık bu varlıkları ele geçiren, pazar ekonomisinin unsuru haline getiren ve, totaliter partilerin onları milislerinin himayesine alışındaki rahatlık ve utanmazlıkla, tüketimcilik kervanına katan reklam yalanlarından –bir diğer deyişle, insanları sinsice ikna etmek amacıyla çeşitli imgeler kullanarak ürünün içeriği ve faydalarına ilişkin bilgi verme amacını aşmaktan– sorumlu firmaların ebeveynler, aileler ve derneklerce yargı önünde takip edilmesini kapsamaz mı?

Reklam, Stalinci bilgin Pavlov'un köpekler üzerinde başarıyla test ettiği yöntemlerle insanları koşullandıran bir aptallaştırma girişiminin gösterişli bir parçasından başka şey değildir. Edepsiz olan tasvirin kendisi değil reklamdır; çıplak bir kadın ya da erkeğin ve hatta –arttırma mantığı günün birinde oraya da varacağından– sevişen bir çiftin gösterildiği bir afiş değil, satış yapmak ve kazanç elde etmek için bundan yararlanılmasıdır.

Çocuk bakımından rahatsız edici olan, reklamlarda tasvir edilenler değil, bunların sergilenmesinde güdülen amaç ve çocuğun istismar edilmiş masumiyeti üzerinde gösterdikleri yıkıcı etkidir. Zira bunlar çocuğu, tüketilebilir mutluluğun süprüntüleriyle ayak uydurulması gereken modanın, sahip olunması gereken ürünlerin, uyulması gereken görünüş kalıplarının, albenisiz bir varoluşun suni zevklerini satın alabilmek için utanmazca kazanılacak paranın kölesi haline getirmek için kullanılan yemlerdir.

Oysa çocuk, dünyada öğrenimi hususunda en çok ihtimam gösterilmesi gereken varlıktır. Yaşama zevki ya da incinmiş bir hassasiyetin ürünü olan bıkkınlık onda toplumlarımızın geleceğini belirleyecek faydalı veyahut kötü neticelerle köklenir. İnsanlığa ve ondaki yozlaşmayla mücadele etme kabiliyetine ilgi duymaya bu kadar ihtiyacı olan çocuk, duyguların ancak para kazandırdıkları ölçüde kabul gördüğü bir çıkarcılığa canice yem edilmektedir.

Hiç şüphesiz, hâkim düzen kısa vadede reklama ve diğer ikna yöntemlerine tanınan abartılı ayrıcalıkların kaldırılmasını vadedemez. Ama en azından, insan haklarının ticari haklara üstünlüğü ilkesini etik bir koşul olarak yaşama geçirebiliriz. En azından, dolandıracak müşteri arayışındaki merkantilizmin yalanlarını açığa çıkarmayı, onun yöntem ve hilelerini –ABD'deki idam mahkûmlarının fotoğrafını ayakkabı satışı ile ilişkilendirerek iyi duyguların istismar edilmesi gibi– incelemeyi, *fast food* kültürünün sonunu getirmek için nitelikli ürünlere yönelmeyi, tüm tüketim mallarının bileşenlerinin eksiksiz olarak yayınlanmasını talep etmeyi ve sağlığı, lezzeti ve doğal ortamı tehdit eden ürünler kadar, çocuk işçilerin sömürüsüyle üretilen mahsulleri de protesto etmeyi çocuklara öğretebiliriz.

Tüketicinin devşirilmiş ürünler piyasasını işgal eden firmalara karşı korunmasını amaçlayan derneklerce benimsenen yöntemler, diğer birçok neticenin yanında, tütün ürünlerinin reklamının yasaklanmasını sağladı. Halbuki bildiğimiz üzere baskı ve yasaklar her zaman ihlali tetikler. Onların kökünü kazıyacak güce yalnızca yaşama arzusunun canlandırılması ile pekiştirilmiş farkındalık sahiptir. Tütün ürünlerinin, alkol, sert uyuşturucular ve dini ve ideolojik inanışlarla ortak noktası, ancak kâr kaygısıyla eklenen harici unsurların varlığı nedeniyle ölümcül olmalarıdır. Gübre,

katran ve kağıdın zehirleyiciliği, günümüzde piyasada bulunması mümkün olmayan saf tütüne nazaran kuşkusuz daha fazladır.

Niçin sağlık hizmetlerine ve polis güçlerine ayrılan bütçeye nazaran çok daha ucuza mal olacak kapsamlı eğitici kampanyalarla bir sigaranın, esrarın, bir gram kokainin bileşimindeki maddelerin niteliği ve bunların bedenimiz üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirilmiyoruz? Kuşkusuz, tacir totalitarizmin cehenneminde yapay cennetler başlıca kazanç kaynaklarından olduğu için.

Daha iyi bir yaşam sürme arzusunun yerini insanın kendisine duyduğu nefret aldığı müddetçe gündelik yaşam, tüccar zihniyetin sahte insan sevgisi ve onun hastalıklı artı değer ilminin, bağımlılık yapıcı maddelerin, müşteri bağlayan stres ilaçlarının tümüne uygulanabilir şu ironik 'sağlığınıza ciddi zararlar verir' uyarısıyla paraya çevirmekte ustalaştığı ölümün yöntemlerini benimseyecektir.

~Korumak, zapt etmek demek değildir. Gerçek koruma, onu her türlü korumadan azat etme arzusu ve sanatıdır. Elbette çocuğun, onu haberdar olmadığı tehlikelerden koruyacak, onun kararsız adımlarına yol gösterecek, yaşamı öğrenme ve bilgilenme sürecinde ona kendisinde geliştirmek istediğimiz, insanı insan yapan duygusal desteği sağlayacak bir korumaya ihtiyacı vardır. Bununla birlikte, hakiki koruma endişesi ona, kendini koruyabilmesi için gerekli imkânları sunmayı, onu irtikap girişimlerine, baskıcı gücün hâkimiyetine, kişiyi bağımlı hale getiren kurnazlıklara karşı koruyacak sağlam bir özerklik kazandırmayı gerektirir. Aile içi eğitim ve okul eğitimi ise bugüne kadar kendisini bunun tam tersi bir eğilimle sınırladı.

Kurulu otorite her zaman himayesini pekiştirebilmek için, insanlara kör muamelesi yapmaya, buyurduğumuz yere gözleri kapalı gitmeye alıştırılmış olduklarından, onları aydınlıktan korkacak ve zor zamanlardan geçtiklerinden yakınarak aylaklık edebilmek için aleyhlerine daha çok karanlık ve belirsizlik isteyecek kadar, kendi yolunu çizmekten aciz kişiler yerine koymaya ihtiyaç duymuştur. Obskürantizm her zaman için iktidarın bilgilendirme yöntemi olmuştur.

Korumacı zihniyet, mafya düzeninin öncelikle güvenliği tehdit ederek güvenlik hizmetinden para kazanmak suretiyle pratikteki doğruluğunu en iyi şekilde gösterdiği üzere, söz konusu korumayı gerekli kılan koşulları yaratmakta ustalaşmıştır.

Güvenlikçi ideolojinin öncüleri, para fetişizmini yücelterek ve çapulcu adetleri sürdürerek suçluluğu, cinayeti, tecavüzü, şiddeti yaygınlaştıran ve kendi teşvik ettikleri suçların cezalandırılması için çağrıda bulunanlarla aynı kişilerdir. Barışı arzuladığı ve onu kaybetme korkusunun pençesinde olduğu için kapana kısılmış olan yurttaş, hem emniyetsizliğin bedelini hem de savunma hizmetlerinin ücretini öder. İyiliğin hizmetindeki güçlerin ve kötülüğün kudretinin aynı açgözlülükle birbirine meydan okuduğu toplumsal gösteri arenasında, çarpışmanın devam etmesinde her iki tarafın da maddi menfaati vardır.

İltimasların, şantajın, pazarlıkların, dini ve ideolojik kayırmacılığın, yaşamsal içgüdülere kilit vuran ve onları ölümcül taşkınlıklara dönüştüren bu sorunlu 'korumacılık'la nasıl sonu getirilebilir?

Bağımsızlığı öğretmek, onu koşulsuz bir bağlılıkla desteklemek, insanın kendine yönelik korkularını yok etmek ve her bireyde in-

sanın sahip olduğu esas zenginlik olan yaratıcılığı geliştirmek uzun soluklu bir iştir. Uygarlığın bizlerin de tanıklık ettiği mutasyonu, başka bir boyunduruğu tercihten başka hiçbir varlıksal değişimi kavrayamayacak ölçüde destek almaya, yönlendirilmeye ve yönetilmeye alıştırılmış birçok insanı karmaşaya sürüklemiştir.

Ekonomik düzenin kurbanı olan bir yaşamın adım adım baskı altına alınmasıyla sürekli olarak düşürülmüş bir özgüvenin onarılması kolay olmayacaktır.

Menfaat üzerine kurulu akıldışı bir sistem tarafından yönlendirilen ekonomik ve sosyal koşulların sürmesi, devam etmesini sağladıkları kaostan doğan tehlikelerin zorunlu kıldığı çarelere otoriter bir karakter kazandırır. Araç sürücülerinin takıldığını teyit etmekle yükümlü oldukları emniyet kemerleri, daha güvenli ve daha çevre dostu olan diğer ulaşım araçlarının azalması ve kullanımlarının seyrekleşmesinin sorumlusu otomobil endüstrisi ve petrol lobilerince trafiğe sokulan aşırı sayıda arabanın kendileri ve üçüncü kişiler için yarattığı tehlike ve zorunluluk nedeniyle mecburi hale getirilmiştir.

O halde sokaklardaki eşkıyaların saldırılarına maruz kalmış olan yurttaş, suça teşvikin kaynağını, bugün her görüşten siyasetçi ve basınla nöbet değişimi yapan büyük finansal kuruluşlarının sahtekarlarınca bayağı biçimde dogmalaştırılmış 'önemli olan tek şey paradır, zira o her şeydir ve tüm kapıları açar' görüşünde bulduğunu unutup, hemen kolluktan ve yargıdan nasıl yardım talep etmesin?

Çocuğun kötü muameleye, maddi ve duygusal sefalete, onu çalışmaya mahkûm eden bir sömürüye, fuhuşa, cehalete, militarizasyona hedef olduğu her yerde, yasama erkinin ve koruyucu makamların müdahalesi, hümanist etik anlayışıyla, olsa olsa insaniyetin ve onun

nesilden nesle aktarılmasını güvence altına alacak hassas zekanın yaygınlaştırılmasını işlevsizleştirecek bir birlikten öteye gidemez.

Yine de insanileştirilecek bir yaşam için gerekli özgürlüklere tanınacak bir ifade özgürlüğünü destekleyebilecek teşebbüsler mevcut. Çevresel yeniden yapılanma, korkularından ve yırtıcı reflekslerinden sıyrılmış, suçluluğu bastırmak için değil, saldırganlığın hiçbir türüne müsamaha göstermeyen ortak bir girişim bilinci oluşturarak suçtan caydırmaya ikna için alana çıkma cesaretine sahip bir nüfusun mahallesini geri kazanmasıyla mümkündür.

İnsanoğlu haklarının gerçek temellerini, hakikatin öncelikle istatistik ve maliyet fiyatı üzerinden algılandığı hükümete bağlı birimlerde değil, burada, yıllardan beri suçlular ile polislerin örtülü iş birliğine maruz kalmış bölgelerin özgürleşmesinde bulacaktır.

Aynı şekilde <adil fiyat> uygulaması, şiddete yer bırakmaksızın, sefalet ve yolsuzlukla karşı karşıya olan ülkelerde işçilerin sömürülmesine karşı bir koruma sağlayacaktır. Türlerin yok edilmesinin ürünü olan ticari faaliyetleri (aşırı kara ve deniz avcılığı, kürk, fildişi, tropik ahşap ve nadir bitkilerin ticareti, vb.) boykota teşvik eden nitelikli ürünleri gözeterek fauna ve florayı koruyacaktır. Keşke bu tür adımların etkisini hafife almaktan kaçınsak. Zira en azından şu faydalı önermeyi akılda tutmamızı sağlarlar: bizim hamilere, efendilere, yargıçlara ya da yol göstericilere değil, yaratıcılara ihtiyacımız var.

7
İfade özgürlüğünü insan hakları üzerinden temellendirmek

—Fikir ve görüşlerin özgürce ifade edilebilmesi bugüne kadar baskın düşüncelerin ve zulme karşı zulmün silahlarını kullanarak mücadele ettiğinden, ona yeni bir biçim kazandırmaktan başka yere varamayan bir başkaldırının kontrolündeydi. Şimdi ise şekli özgürlüklerin ötesine geçme, yaşam dolu ormanı anıtlaştıran ve perdeleyen fosilleşmiş ağaçları gündelik yaşamın bereketli topraklarına kök salarak canlanan yeni filizlerle değiştirme zamanıdır.

İnsanlara tıpkı hayvanlar gibi üremelerini ve çoğalmalarını telkin ederek doğum oranını arttırmayı hedefleyen politikalar bu fazlalık çocukları ölümlerine yol açacak olan sefalete, hastalıklara, sıkıntılara ve şiddete mahkûm eder. Bilginin çılgınca çoğalması bakımından da aynı şey geçerlidir: basiretten uzağa terk edildiklerinden tümü birbirinin aynıdır ve aynı ölçüde işe yaramazdır, heyecanlandırdıkları ölçüde etkileme gücünden yoksundurlar,

açıklar gözükürken gizler ve somut olanı soyutluk içinde eritirler. Böylelikle, kazanç garantili olduğu sürece her yolu mubah sayarak ticaret için ideal bir ortam hazırlayan nihilizme ve para fetişizmine özgü duyarsızlığı beslerler.

—*Dünyayı gündelik yaşamın süzgecinde deşifre etmek.* Bilgi, daha iyi bir yaşam sürmeme imkân verdiği ölçüde ilgimi çeker. Bilgiyi, sayısındaki bu artış nedeniyle yoksun kaldığı standarda yeniden kavuşturmanın en iyi yolu, yaşamda işe yarar olanları üstün tutma sorumluluğunu insanileşme yolundaki kişilerin vicdanına bırakmak ve kaynağını ölümün ve özyıkımın yakarışlarında bulanları, tıpkı çöpleri ayrıştırdığımız gibi ayrıştırmak ve faydalı olanı ayıklamaktır.

Her şeyin dile getirilmesine, hiçbir şeyin susturulmamasına rıza göstermek, aynı zamanda açıklığa kavuşturmayı, ayıklamayı, çözümlemeyi, eleştirmeyi, kimi zaman iyinin ve kimi zaman kötünün hiziplerinin uluslararası lobilerin manipülasyon faaliyetlerine hizmet ettiği etkileyici mizansenlerin tuzağına düşmemeyi öğrenmektir.

Hiçbir bilgi maskelenmemelidir. Bu nedenle, onun ardında neyi gizlediğini, neyi ister istemez açığa vurduğunu ve neyin mutluluk ve yüce gönüllülüğün yaşama geçirilmesinde rol oynadığını fark etmesi için çocuğu hazırlamak gerekir.

Tıpkı dilsel olduğu kadar tüketimci sahte kalıp ve tutkuları ortadan kaldırmaya adanmış olanlar gibi, nefret söylemleri, fanatik, aptalca ve vahşi söylemler de ne otosansürle ne de zorlamayla ortadan kalkacaktır. Sadece ve sadece canlıya tanınan özgürlüklere verilen üstünlük, bu rekabetçi, çekişmeci, şiddete ve düzenbazlığa tapınan hastalıklı oyunları yaşama özgü oyunlara dönüştürebilecek şefkatli ve narin üslubu öğretecektir.

—*İnsani yüce gönüllülük bizim mihenk taşımızdır.* Takınılan tutum her zaman söylemlere üstün gelir. Gündelik davranışlar her türlü sözden önemlidir. İnsanilikle donanmış bir tutuma üstünlük tanımak, bunun etkilerini yayacak olan söylemleri de kendiliğinden harekete geçirecektir. Tıpkı Orfeus gibi canavarları yatıştırma ve "bencil hesapların" soğuk ifade biçiminin üstesinden gelme yeteneğine sahiptir. İnsanoğlu arzularını tanımlayabilecek, ifade edebilecek, başkalarına aktarabilecek, tatmin edebilecek dili ve bilinci keşfetmedikçe canlı olanın olgunlaşması konusunda gelişme kaydedemeyecektir.

Bir şey ne kadar iyi tanınırsa, o kadar iyi anlaşılır ve tercih edilir. Canlı bir bedeni ölüsüne biraz olsun tercih ediyorsa; kurtlar, kukumav kuşları, karıncalar, kurbağalar ya da ahtapotlar üzerinde çalışan bir araştırmacı bunları öldürme isteğini kaybedecek, aksine kendini bunları korumaya adayacaktır. Fauna ve floraya karşı sergilenen insanca yaklaşım, bu vahşi ekonominin yoldan çıkardığı insanlara karşı da sergilendiğinde doğruluğunu yitirir mi?

Buna rağmen, tümü de böylelikle sempatik olmaz. Bir şeyi anlamak, onu hoş göreceğimiz anlamına gelmez. Barbarca bir davranışı analiz etmenin amacı onu desteklemek ya da yalnızca pasif bir şekilde gözler önüne sermekle yetinmek değildir. Bilakis hassas zeka, anlayış ve sağduyuya, içinde bulunulan durumu kontrol etme ve düşmanlık ilişkilerine dönüşmelerine izin vermek yerine, gerginlikleri yumuşatma yetisine sahip bir etkileme gücü katar.

Canlılara karşı gösterilen hassasiyetin ekonominin hükümranlığına üstün geldiği, her şeyin alay konusu edilebildiği, hakaretin yerini sevecenliğin aldığı bir ortamda, en talihsizler dahi kendilerini alaya alır ve abartılı bir hoşgörüyle kabullenilmiş yazgının çarklarını kırarlar.

Yaşamın gerçeklerine açık olmak, şekilciliğin katılığına ve paranoyanın neden olduğu inatçılığa kapılmamızı önler. Yahudilerin acılarından arınma isteklerinin bir ifadesi olan mizahta kibir yoktur. Keza, tıpkı marjinal ve ayrıksı tiplerin, bir talihsizlik yaşamış olanların, engellilerin ve sözlerindeki ciddiyeti ya da davranışlarındaki resmiyeti yumuşatmak isteyen diğer herkesin yaptığı gibi, kişinin kendini alaya alışı da kibirli olmaktan uzaktır.

Çocuğunun kaprisleri karşısında yapmacık bir kızgınlığa başvuran annenin oyunculuğunu pek de geride bırakamayacak türden aşağılama oyunları, kurnazca edilmiş sözde hakaret ve tehditler vardır. İnsancıl endişelerle hareket ettikleri aşikâr olan birtakım kişilerin saygısız söylemlerinin sansürcüleri, o çok korktukları hor görüye kapılma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Uygar ahlakın yerini polis devletinin kontrolcü ahlak anlayışının alması uzun sürmedi[8].

Hangi noktada bu masum mizah ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, aferizme de kayacaktır? Kendi içimizde, aile, arkadaş ve sosyal ilişkilerimizde, öyle olduğumuza inandığımız için değil de öyle olmamız beklendiği için, bağışıkmış gibi davrandığımız bir şiddetin mayası yok mudur? İnsanı intihara sürükleyen umutsuzlukları görmezden gelmek, çarpıtmak, beslemek ve daha da büyük bir umutsuzluk içinde onlarla mücadele etmek yerine bu çaresizlik zincirini kırmayı nasıl başarabiliriz? Dünya algımız rantın şifreleme süzgecinden geçirilerek şekillendirilmişken, şu dillerden düşmeyen nihilizmin üstesinden nasıl gelebiliriz?

8) Burada "Polis" adetleriyle "Polisiye" adetler karşılığını anlatan bir kelime oyunu yapılmış (ç.n.).

Uyanık olmakla kuşkucu olmak aynı şey değildir. Bu durumda ifade özgürlüğünün, sorgulamayı arttırması değil, başkalarına yöneltilen acımasız iftiralarda esasen kişinin kendisine karşı duyduğu kayda değer küçümsemenin gizli olduğuna herkes adına dikkat çekmesi gerekir. İnfial, geri çekilişin onursal bir biçimidir.

—*Sürü zihniyetinin karşısında tek başına durmak.* Bizzat basın özgürlüğünü elinde tutanlar onu hor görmektedir. Bununla birlikte, basın ve halkla ilişkiler uzmanlarının demagojik konuşmalarından, oto-sansürlerinden, tabansızlıklarından, itibarsızlaşmalarından ve efendilerinin havlamaları karşısında yaltaklanmalarından yakınmak, bir tacire dürüstlük vaaz etmek kadar boştur. Hesaplaşmakla değil, yaşamlarımızın hesabının tutulmasına son vermekle ilgileniyoruz.

İfade özgürlüğü yalnızca onu küçümseyen bir grup insana değil, herkese ait bir haktır. İşte bu, daha iyi bir gelecek talep eden ve esasen bunu nasıl elde edebileceği konusunda fikir sahibi de olanların, henüz farkında olmadıkları bir hakikattir. Gerçek şu ki, onlar, bugüne kadar seslerini duyurmaya pek de cesaret edememişlerdir. Endişe ettikleri şey karşılarında öfkeli bir patron bulmak değildir. Onlar kendilerinden korkarlar. Yalnızca, kendi saçmalığı kaba güldürüye yaklaşan bir otoritenin ödlek hizmetkarlarının onlarla dalga geçmesi cesaretlerini kırar. Yaratıcılıklarının, hayal güçlerinin, özgünlüklerinin deneme-yanılmaları ve olası hatalarını, bilginin denetim altında manipüle edildiği birimlerce tüm dünyada koparılan yaygaralar kadar dile getirilmeye değer bulmazlar. Sızlanmaya, kendilerine biraz olsun cesaret aşılayacak bir Danton beklemeye devam mı edecekler, yoksa halihazırda kayıtsız şartsız kendilerine ait olan bir hakkı elde etmeye mi çalışacaklar? Özgür ifadenin geleceği onların elinde.

~*Özgürlük hiçbir zaman silahsız bırakılmamalıdır.* Yaşamın hâkimiyeti ve bunun doğal getirisi olan yüce gönüllülüğün sağladığı savunma, silahları ve insani koruma amaçlı yargı yerlerini çağ dışı bırakarak kusursuz bir silah olma yolunda ilerlemektedir.

Her türlü düşünceye müsaade edin. Böylelikle kendimizinkileri tanımayı, sıkıntıların çekim gücünü ortadan kaldırmayı ve kazanç ile nüfuzun baştan çıkarıcılığının zihinleri kangren etmesinin önüne geçmeyi öğrenebilecek, sonlarını getirebilecek tek muhalefet olan eleştiriyle onlara karşı koyacağız: kendimiz düşünerek, başkalarına tabi olmaya son vererek, arzularımız ışığında nasıl bir yaşam sürmek istediğimizi keşfederek ve zalimliğin hüküm sürmesini imkânsız kılacak şartları yaratarak.

15 Şubat 2003

Sonsöz:
İfade özgürlüğünü sınırlamak saçmalıktır

Cemal Bâli Akal

Raoul Vaneigem'e

Dokunulmaz olan hiçbir şey yoksa, ifade özgürlüğünü dokunulmaz olduğu iddia edilen değerlere göndererek savunmak da saçmalıktır.

İfade özgürlüğü, ne eşit ve özgür doğduğu iddia edilen soyut bir insana, onun tabiatına, haysiyetine ya da aklına, ne herhangi bir hâkimiyet ve hakîkatinin buyruklarına, ne kimsenin bilemeyeceği bir evrensellik ya da insanlığa, vb. dayandırılabilir. İfade özgürlüğünün temeli, varsayımsal erdemler, yücelik, kusursuzluk, vb. olamaz. İfade özgürlüğü bunlara aykırı olan şeylerin de dile getirilebilmesini-gösterilebilmesini ve işitilebilmesini-görülebilmesini sağlar. O, çoğunlukla en hoşa gitmeyen, uygunsuz bulunan, rahatsız edici şeyler söyleyen ya da sergileyeni *engellemek saçmalık olacağı için* savunulmalıdır.

İfade özgürlüğü tabii olanın hukuktan ayrıldığı yerdedir. Yasal bir tabana değil, gerçek olasılıklar üstüne oturur. Şu ya da bu hukukî

sistemin düzenlediği bir haktan değil, bedensel-zihinsel bir müdahale imkânsızlığından kaynaklanır. Düşünceyi açıklamak kendinde iyi ya da kötü değildir. Koşullara göre, bir kusur da sayılabilir: İnsanlar kendilerini ifade etmeden yapamazlar ya da ifade sınır tanımaz. Hiçbir insan bundan vazgeçemeyeceğinden ifade özgürlüğünden vazgeçirilmemelidir. İfade özgürlüğü insanın gerçek tabiatı üstüne, yasalarla ona müdahale etmeden yalnızca onu her müdahaleden sakınarak oturtulmalıdır.

Düşünceye karşı hoşgörü, yasaklanması saçmalık olacağından gereklidir. Düşüncenin sahibi, onu yok etmeye kalkışmadan, doğrudan doğruya beğenilmeyen düşüncesine kayıtsız kalmakla yetinen karşılıklı bir anlayıştan yararlanmalıdır. Herkes, nefret de dâhil, dilediğini açıklayabilmeli, ama kimse düşüncesini zorla bir başkasına kabul ettirememelidir. Karşısındakini tanımak için düşüncesini öğrenmek, benimsenmese de o düşüncenin açıklanmasını kabul etmek, kendini onun yerine ve onu kendi yerine koyabilmek, dokunulmaz hakları düşünmenin farklı olanı düşünmeye dönüşmesidir.

Evrenin merkezi ya yoktur ya da onun nerede olduğunu kimse bilemez. Kendisini evrenden ayırarak onu düşünen bir akla ulaşmak mümkün değildir. Evrenin insan aklını aşan sırları, bütünün yapısal karmaşıklığıdır. Kozmik sır diye adlandırılan gerçek, en akıllı insanın bile akıl erdiremeyeceği kadar karmaşık ve sınırsız olduğundan, insanî olanı aşar. İnsan evrende ve sonra tabiatta kendisine gülünç, aykırı, kötü gelen bir şeyi, yalnızca, ondaki gerçekliğe aklı ermediği, bunları kısmen değerlendirebildiği için öyle bulur.

Evren insan aklının yasalarıyla sınırlanamaz. Onun, insanın küçük bir parçası olduğu sınırsız gerçekliğe ilişkin sayısız ve bilinemeyecek yolu vardır. Üstelik bu bütüne onun sonlu parçaları olan tüm varlıkların bedenlerinin-zihinlerinin belli bir andaki toplamı

değil, varolmuş ve varolan tüm sonlu bedenlerin-zihinlerin toplamı denk düşer. Tekil aklın evrensel akla ulaşma imkânsızlığı, sayısız parçalardan birinin aklının, ne kadar seçkin olursa olsun, tüm parçaların evrensel aklı oluşturan sonsuz çokluğuna ulaşmasındaki imkânsızlıktır.

İnsanın kendisini evrenden ayırarak düşünmesi varoluşsal bir aldatmacadır. O ancak evrenin parçası olarak düşünebilir. Bütün-parça ilişkisi çerçevesinde, bedende bedenle düşünen parçaların sayısal toplamı evreni düşünmeye yönelik birlikteliği oluşturur. Evrensel akıl, bir bütün olarak, evrenin sınırsız tekil parçalarıyla kendini düşünmesidir. Tüm parçaların kaynaşmasıyla *ortaya çıkacak bir ortak akla ulaşmak* mümkün olmadığına göre, evrensel akla yaklaşmanın yolu, her tekil beden ve zihne hakkını/gücünü tanıyarak, onları yan yana getirmektir. Evreni, kendini ve diğer parçaları tanımaya çabalamanın ve böyle tanımlanacak bir demokrasiye ulaşmanın tek yolu budur.

Evrenin zenginliğini asla kavrayamayacak en iyi akılla en kıt akıl arasındaki fark, evrensel akılla bunlar arasındaki fark göz önüne alınırsa, son derece önemsizdir. Hiçbir tekil akıl bir başka akla tam anlamıyla üstün olamaz ve üstünlük taslayamaz.

İnsan aklını sınırsızca aşan bütün sosyalliği de sınırsızca aşar. İnsan, akıl ve dünyevîlik, evrensel olanın çok küçük bir parçasında ve tüm sınırlılıkları içinde, birbirine bağlanır. Evrensel akıl, önce insanların tekil akıllarından, ardından da bu parçaların sayısal olarak oluşturacağı sosyal akıldan ayrıldıktan sonra, insanî yapılar *ihtiyatlı* ölçütler üstüne oturmalıdır. İnsanlar, ulaşılamaz bütünsel gerçeğin dışında, kısmî küçük dünyalarının gerçeğiyle sınırlı kalmaya mahkûmdur. İnsanları bir araya getiren zorunluluk, evrenin sırrını koruduğu genel zorunluluk içindeki salt dünyevî zorunluluktur.

Bir zorunluluk olarak ortaya çıkan toplum hayatı da yeterince karmaşık bir bütündür. Toplumu oluşturanların tekil akılları, sınırsız farklılıklarıyla, sosyal sır diye adlandırılabilecek sosyal ilişkiler bütününün aşırı karmaşıklığından başka şey olmayan gerçekliğe ulaşmakta zorlanırlar. Evrenle tekil varlıklar arasındaki Bütün-parça ilişkisi, bu kez toplumla insanlar arasındaki, daha küçük ölçekli bir Bütün-parça ilişkisine dönüşür. Tüm bedensel-zihinsel tekilliklerin *kaynaşmasıyla ortaya çıkacak bir ortak akıl ya da genel irade* mümkün olmadığına göre, toplumu düşünmek için her insanın bedensel-zihinsel tekilliklerini tüm farklılıklarıyla yan yana getiren sayısal birlikteliğe güvenmekten başka yol yoktur.

Dokunulmaz olan hiçbir şey yoksa, herhangi bir yönetici aklın kendi dokunulmazıyla tek doğruyu temsil ettiği iddiası saçmalıktır.

İfade özgürlüğünün sınırlanması yönetici düşüncenin hiçbir sınır tanımadığını gösterir. Sosyalliği kuşatabilecek böyle bir akıl yoktur. Yönetici düşünce doğruların tek temsilcisi olarak kendini sunsa da şeylerin gerçek nedenlerine eksiksiz ulaşamaz. Sayısız tekil varlığın sonsuzca hareketli ilişkileri içinde her birini yakalama, ona uygun olana karar verme, onun adına düşünme, onu yönetme iddiası saçmadır.

Sosyalliği bütünüyle düşünüp kavramanın tekil imkânsızlığı yöneticilerin ölçülü olma gereğini kanıtlar. Onların düşünceyi açıklama özgürlüğünü sıfırlamamaları için fiilî bir engel yoktur. Despotik girişim elbette vardır; ama bu acıklı bir hayaldir ve eninde sonunda çarpacağı engel, saçmalık karşıtlığı ya da gerçeklik olacaktır.

Her yönetim az ya da çok ifade özgürlüğünün hasmıdır ve onu bastırdığı ölçüde despotizme kayarak saçmalığı artırır. Açıklanma-

dığı zaman düşünceyi bilmek ve denetlemek imkânsız olduğundan, despotizm imkânsızı gerçekleştirme girişimi ya da gücü uygulanamayacağı yerde uygulama çabasıdır. İnsanların, yöneticilerin buyruklarına uymayan tek bir davranışta bulunamadıkları bir düzen kurulsa da onların yöneticilerin istediği şeyi düşünmeleri değil, olsa olsa, düşündüklerine uymayan şeyleri yapmaları sağlanabilir.

İfade özgürlüğünü sınırlamak, engellemeyi yapanlar açısından da saçmadır. Bu yolda aşırı şiddete başvurulmak zorunda kalınacaktır ve aşırı şiddetin sonu yoktur. Bastırılabilmesi için ölçüsüz bir baskı gerektiğinden, ifade özgürlüğü sınırlanmamalıdır. Yöneticiler kendilerine yararlı olanı ve tehlikeli olmayanı istemek zorunda olduklarından, ihtiyatlı ve gerçekçi davranmalıdırlar. Basiretli yöneticiler saçma buyruklardan kaçınır ve bunların hemen hepsinin, tekil varlıkların oluşturduğu bütünün farklı isteklerini karşılamayacağını bilirler.

Yöneticileri saçmalıktan uzaklaştıracak olan şey sayıdır: Siyasî konularda karar verecek ve uygulamaya girişecek insanların sayısı ne kadar az ve onların doğrularını kabul etmeye zorlanan insanlar ne kadar çoksa, saçmalık o kadar artar. Yönetimi tek başına elinde tutanın ya da bir azınlığın, hatta çoğunluğun, toplumun geri kalanının hasmı olmaması mümkün değildir. Monarşinin, aristokrasinin ve teokrasinin hâkimiyeti saçmalık olduğu gibi, herhangi bir seçkin ya da yönetici zihniyetin hâkimiyeti ve her merkeziyetçi yapı yine saçmalık olacaktır. Merkezin hâkimiyet iddiasında bulunduğu alan genişledikçe saçmalığın dozu o ölçüde artacaktır.

Her şey yöneticilerin varsayımsal niteliklerine bağlıysa ve büyük adamlar ne kadar büyük sayılıyorsa, belirledikleri sistem o kadar küçük, basit ve özgüvensiz olur. Topluluk ayakta kalabilmek için salt onlara bel bağlıyorsa pek biçaredir. Yöneticiler sıradanlaşırken

sistemin daha iyi işlediği görüldüğünde, bütünün yeterince olgunlaştığı ve karmaşıklaştığı anlaşılır.

Yönetici söylemden bağımsız bir tekil söylem vardır ve o her "büyük söz"e aykırı düşer. Tekil söylemin tanınması ve ifade özgürlüğünün sınırlanmaması, yöneticilerin ve sözel-eylemsel yönetici tekelin sınırlanmasıdır.

Yönetici düşünce, sunduğu hakîkatin arkasında asla bilinmesini istemediği sırlar taşımaya eğilimlidir. Otokratik yönetimler varlık nedenlerini yalnızca kendilerinin vakıf olduğu sırlara dayandırırlar. Ama meşruiyetini temsile dayandıran yönetimlerde sırların varlığı, zaten sorunlu olan temsil iddiasını bütünüyle çökerten bir çelişkidir. Temsil edilenin yerine hep bir başkasının düşündüğünü ve konuştuğunu kanıtlar. Önkoşulu ifade özgürlüğü olan bir demokraside, her yönetim sırrına karşı, şeylerin gerçek nedeninin bilinebilmesi gerekir. Herkesin ulaşabileceği bilgiler ifade özgürlüğünü hem besler hem de sürekli ondan beslenir. Yönetici düşüncenin ifade özgürlüğüyle sınırlanması, yönetici sır saçmalığının ortadan kaldırılmasıdır.

Dokunulmaz olan hiçbir şey yoksa, ifade özgürlüğünü sınırlayanlar, bu kez, bir dokunulmazı diğerleri aleyhine sınırsızca ifade etmiş olacaklardır. Kendi dokunulmazını korumanın saçma olmayan tek yolu, üstün olamayacağı başka dokunulmazların ifade edilmesine katlanabilmektir.

Evrensel ya da sosyal bir ortak akla ulaşmanın imkânsızlığı yanında, evreni ya da toplumu kendi varoluş sınırları içinde görebilen, algılayabilen insanın başka varlıkların varoluşlarını, onların düşünebildiği, hissedebildiği biçimde yakalaması mümkün değildir. Öteki için neyin bütünüyle iyi, doğru, yararlı olduğuna ilişkin ders-

ler vermek, ona dokunulmazlar sunmak, bunları kabul ettirmeye çalışmak saçmalıktır.

Dokunulmazlar üstünde anlaşmak mümkün olmadığına göre, bunlardan herhangi birini diğerlerine üstün kılma çabası saçmalık ve örneği sık görülen kurumsal ya da kişisel zorbalıktır. Zorbalık insanları bir araya getirmez. Birliktelik, *onları asla birleştiremeyen, yalnızca ayıran etnik, dinî, ahlakî, hukukî-siyasî, estetik, vb. dokunulmazlar ifade özgürlüğüyle aşılabildiğinde* mümkün olur.

İfade özgürlüğünün sağlanabildiği bir ilişkiler bütününde saçmalıktan çekinmeye gerek yoktur. Bir bütün oluşturmuş insanların tamamı, bu bütün hatırı sayılır ölçüdeyse ve *herkes farklı düşüncelerini sınırlanmadan ifade edebiliyorsa*, büyük bir saçmalık üzerinde fikir birliğine varmaz. Karşıt düşünceleri açıklayanların sayısı ne kadar çoksa, onların dengelenmesiyle ortaya çıkacak seçimler o kadar gerçekçi olur. Bilgisiz ve suskun bırakılarak hâkimiyet altına alınmış birey yerine, bedensel-zihinsel tekilliklerin oluşturduğu sayısal toplam olarak, ifade özgürlüğüne dayalı iletişimsel birliktelik saçmalığın panzehiridir. Yalnızca, sürekli genişlemeye açık bu tür bir demokrasi, insanların saçmalığın hâkimiyetinden uzak yaşamasını sağlayan ve alternatifi olmayan rejimdir.

Saçmalığa ya da küçük-büyük herhangi bir kesimin çoğunluğa ya da azınlığa buyurduğu doğrulara karşı alınacak önlem, her insanın fikrini belirttiği aşamaya atlamaktır. İfade özgürlüğünün gerekliliğine, herkesin fikrini alma zorunluluğu eşlik eder. Önce sosyal, sonra evrensel akla bütünüyle ulaşmanın olmasa bile, sayısal olarak yaklaşmanın en iyi yolu budur. Yönetici bir kitlenin ya da herhangi bir zorbalığın düşünsel tahakkümünün engellenebilmesi için, ne kadar aykırı sayılırsa sayılsın her düşüncenin engelsizce açıklanabileceği ve açıklanmaya teşvik edildiği ortam yaratılma-

lıdır. Kimsenin başkaları adına düşünme tekeline sahip olmadığı sonsuz çeşitlilikte, kimsenin "benim düşüncem doğrudur, sen de böyle düşünmelisin" buyruğu veremeyeceği yerde, herkes "nasıl düşündüğünü ve ne olduğunu" açıklayabilme hakkına-gücüne sahip olmalıdır. Demokrasi tam da *her kafadan bir sesin çıkabileceği* sistemdir.

İfade özgürlüğünü düşüncenin açıklanmasına indirgemek saçmalıktır.

İfade özgürlüğü, beden-zihin klasik düalizmi ve hâkim liberal yorum aşılarak düşünülmelidir. *Akıl bedeni bedenle düşünmektir* ve *ifade özgürlüğü hayatla özdeştir*. O, yalnızca insanların değil, tüm tekil varlıkların varoluşuna ilişkindir ve *her varlık varoluşu içinde bir ifade aracıdır*. Artık, özgürlükler arasında sınıflandırılmış kısıtlı ve soyut bir ifade özgürlüğünden değil, her canlının bedensel-zihinsel varlığıyla özdeşleşmiş ve tüm özgürlükleri içererek sınırları çok genişlemiş, korunması gerekli varoluşsal bir tekillikten söz edilmelidir. Bu anlayışla, kapalı toplumlara ve bütün kimliklere karşı, gerçek ifade özgürlüğü hep daha büyük birlikteliklerde, bedenin-zihnin sınırsız dolaşımıyla sağlanabilecektir.

İfade özgürlüğünün varoluşsal anlamı, salt düşüncenin açıklanmasının serbest bırakılmasına ya da engellenmesine yönelik çabaları yetersiz kılacak ve bunlar için uğraşanları yeni ve çetin hukukî-siyasî sorunlarla karşılaştıracaktır. İfade özgürlüğü diğer özgürlükleri içeren, kimlikleri aşan ve sınırsız dolaşıma açılan bedensel-zihinsel boyutlarıyla çok karmaşık ve yöneticiler açısından riskli bir görünüm alacaktır. Bu durumda, ifade özgürlüğünü korumaya yönelik iyi niyetin onu ele alacak olanlara hâkim olması ve her tekil varoluş kendi içinde değerlendirilirken, sınır koyulsa bile onun tutulabilecek en alt seviyede tutulması gerekecektir.

Dokunulmaz olan hiçbir şey yoksa, bu ifade özgürlüğünün herkese yararı olacaktır. Yalnızca o, insanları kendileriyle ve dünyayla barıştırabilecektir.

DOKUNULMAZ OLAN HİÇBİR ŞEY YOKTUR, HER ŞEY SÖYLENEBİLİR

Raoul Vaneigem

Türkçesi: İrem Selin Nacar

“ Her türlü düşünceye müsaade edin. Böylelikle kendimizinkileri tanımayı, sıkıntıların çekim gücünü ortadan kaldırmayı ve kazanç ile nüfuzun baştan çıkarıcılığının zihinleri kangren etmesinin önüne geçmeyi öğrenebilecek, sonlarını getirebilecek tek muhalefet olan eleştiriyle onlara karşı koyacağız: kendimiz düşünerek, başkalarına tabi olmaya son vererek, arzularımız ışığında nasıl bir yaşam sürmek istediğimizi keşfederek ve zalimliğin hüküm sürmesini imkânsız kılacak şartları yaratarak” (Raoul Vaneigem).

Kitabın Türkçe baskısı için yazarın Önsöz'ü (Yaşam Öldürmeyen Bir Savaştır) ve Cemal Bâli Akal'ın Sonsöz'üyle (İfade Özgürlüğünü Sınırlamak Saçmalıktır)...

yasa/siyasa

hukuk, insan hakları